

RIIGIKOGU

IV koosseis

VI istungjärk.

115. koosolek.

30. jaanuaril 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.
2. Komisjonide täiendavad valimised.
3. A. Mekkart'i küsimine Vabariigi Valitsusele Teravilja kaitseseaduse alusel kokkuostetud vilja hoidmise kohta ja Majanduseministri vastamine küsimisele.
4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Koplis üüri kõrgendamise kohta.
5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Habaja mõisa rendilepingu pikendamise kohta.
6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähtuste kohta.
7. Kanamunade sisse- ja väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.18 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra täiendamine ja muutmine.

Juhataja: Päevakorra kohta teeb rkl. M. Martinson ettepaneku, võtta 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Edasi on Majanduseministrilt kiri:

„Kuna Vabariigi Valitsuse täiendamise küsimus veel lahendamata, siis ei ole minul täna võimalik eelarvekõnega esineda. Sellepärast palun 1931/1932. a. eelarve täna päevakorrast ära võtta.“

Edasi on Majanduseministrilt teine ettepanek:

„Kuna piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse muutmise ja täiendamise seadus on riigi eelarve tuludega seotud, siis palun tänasest päevakorrast see seadus ära jätta ja võtta seadus Riigikogu päevakorda peale riigi 1931/1932. a. eelarve esimest lugemist.“

(Hääletatakse.) Rkl. M. Martinson'i ettepanek on vastu võetud.

(Hääletatakse.) Majanduseministri esimene ettepanek on vastu võetud.

(Hääletatakse.) Majanduseministri teine ettepanek on vastu võetud.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

kodukorra komisjoni M. Martinson'i asemele K. Päts (põl).

3. A. Mekkart'i küsimine Vabariigi Valitsusele Teravilja kaitseseaduse alusel kokkuostetud vilja hoidmise kohta ja Majanduseministri vastamine küsimisele.

A. Mekkart (stp, loeb): Kas vastab tõele, et Teravilja kaitseseaduse alusel kokkuostetud vili koppib Narva, Tartu ja teistes aitudes ning muutub toiduks kõlbmatuks?

Kui ja, siis milliseid abinõusid kavatses Vabariigi Valitsus tarvitusele võtta, et see varandus ei hävineks?

Majanduseminister J. Zimmermann: Valitsusel ei ole praegu kuskil laos vilja peale harilikkude kaitsevääladade, kus vili väga heas seisukorras. Missuguses seisukorras on vili eraladudes, selle eest ei ole valitsus vastutav. Kuid võin ka öelda, et minu teadmise järgi vili eraladudes heas seisukorras on.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Koplis üüri kõrgendamise kohta.

A. Sirro (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Majanduseministri vastus meie poolt esitatud arupärimisele ei või meid kuidagi rahuldada, just seetõttu, et härra Majanduseministri väited, mis siin ette toodud, ei vasta tõele. Härra Majanduseminister oma vastuses arupärimisele ütles, et seniajani on osa korterite eest üüri vähem saadud kui seda ette näeb üüriseadus. Ma oleksin väga tänulik, kui härra Majanduseminister ütleks, missuguste andmete põhjal härra ministrile see selgeks on tehtud, et praegu osa korterite eest vähem üüri saadakse kui Üüriseadus seda lubab. Minu teada on novembrikuul valitsusele esitatud Vene-Balti tehaste üürnikkude nimel märgukiri, kus paluti valitsuselt toetust selleks, et see mitteõiglane üürinorm, mis seadusevastane näib olema, tühistataks. Detsembri

algul küsisin mina isiklikult härra Majanduseministrilt, kas valitsus on seda küsimust arutanud. Härra Majanduseminister ütles mulle, et see on Pikalaenu Panga küsimus, see ei ole valitsuses arutamisel olnud, ja valitsus ei taha panga asjadesse ennast segada. Seega ma veel kord ütlen ja rõhutan, et oleksin väga tänulik, kui härra Majanduseminister ütleks, missugused on need andmed, mille põhjal härra Majanduseministril see küsimus nii selge on, pealegi kus valitsus ei ole seda küsimust arutanud ja härra ministril on asi selge, nimelt et üüri makstavat vähem kui üüriseadus seda lubab. Kui nii on, siis paluksin öelda, härra Majanduseminister, kuipalju tegelikult 1915. a. — 1916. a. Vene-Balti tehases üüri makseti arupärimises loetletud majades, mis algavad nr. 109 kuni 137? Minul on teada, et see üür kaugeltki nii kõrge ei olnud, et võimaldaks nüüd nii kõrget üüri võtta üüriseaduse alusel, mis tänapäev veel maksev on. Juba 1923. a. alates, kui Vene-Balti tehastes korterid töölistele välja anti, ja töölised ise neid maju remonteerisid, võeti korterite eest üüri seadusevastaselt. See üür ei oleks tohtinud nii kõrge olla, kui seda juba sel ajal võeti. Ja nüüd, kus üle 1.000 korteriüürniku selle üürinormi maksmapanemise vastu protesti on avaldanud, mis 1. dets. 1930. a. maksma hakkas, siis ma saan aru, siin ei ole küsimus seotud ainult 1.000 inimesega, vaid 1.000 korteriga, kus vähemalt 4.000 hinge elab. Ei ole Pikalaenu Panga juhatus, ei ole Vabariigi Valitsus nähtavasti seda küsimust läbi kaalunud, ja see norm on tänapäev maksma jäetud. Kuid mul on andmed teada, mille põhjal võin öelda, et need üürid sugugi ei vasta üüriseaduses ettenähtud normidele. Vene-Balti tehastes on 1915. a. 1. mail ja edaspidi makstud üüri majas nr. 109 krt. 12, — kus põrandapind 3,48 ruutsülda, korteris on 1 aken, 1 ahi, ühes veega, tol ajal ei võetud veemaksu eraldi, vaid see oli üürile juurde arvatud, — 2 rubla 65 kopikat. Nüüd 1. detsembrist alates on selle korteri üür 5 krooni 20 senti määratud. Kui kasvatame 2 rubla 65 kopikat 130-kordselt, nagu üüriseadus praegu võimaldab, siis ei saa meie rohkem, kui 3 krooni 44½ senti. Edasi, maja nr. 136, korter nr. 5, põrandapind 6,96 ruutsülda, 2 ahju sees, nagu venekeeles nimetati, aga seal ei olnud 2 ahju, vaid 2 pliiti, maksis tol ajal 5 rbl. 30 kop. Nüüd, kui kasvatada 130-kordseks, saame ainult 689 senti. Ja siis ei võetud nende üürnikkude käest veeraha, vaid vesi arvati üüri juurde. Praegusel korral maksetakse veeraha. Eriti, kui veeraha maha arvestame, tuleb vahe suurem. On ju teada, et need korterid ei asu linnas, ja teiseks ei

ole Koplis kohapeal praegu mingeid töövõimalusi. Iga elanik, kes Koplis elab, on sunnitud väljaspool Koplit ülalnidamist teenima, hommikul peab 4½ km linna minema, ja kui töö asub kaugemal linna servas, siis veel rohkem maad ära käima ja õhtul sama teed tagasi tulema, see tähendab 10 km päevas peab ära käima, siis iseenesest töövõime osaliselt saab halvatud. Aga et sellest mööda minna, siis peavad nad lisaks sõiduraha kas trammil või omnibusel maksma, see tõstab iseenesest mõista korteriüüri. Kui võrrelda Kopli kortereid linna korteritega, siis pole nad mitte võrdsed. Härra minister ütles, et tehase valitsus igal aastal suuri summasid majade korrashoiuks kulutavat. Sekvestri seaduses on ette nähtud punkt, kus on öeldud, et sekvestri valitsus on kohustatud täielikus korras temale usaldatud varandusi alal hoidma. Aga igauks võib oma silmadega üle vaadata tunnistada, et sekvestri valitsus ei ole neid varandusi korras hoidnud. Need oleksid palju rohkem ja palju paremini korraldatud olema, kui tänini on seda tehtud. Kui teie lähete sinna, siis näete, et nende majade seinad on väljastpoolt tõrvapapiga paiguti lapitud, ja vähe on neid maju, kus seda tehtud ei ole. Seda ei ole keegi muu teinud kui üürnikud. Seepärast peaks neile tänutundega vastu tulema ja soodustusi pakkuma, et nad heatahtlikult on selle vara eest hoolt pidanud. Sekvestri valitsus ei ole küllalt nende majade eest hoolt pidanud, siis pole siin süüdi üürnikud, et sarnased majad on üle antud Pikalaenu Pangale. Minister ütleb, et tihti on neis korterites remonti tehtud. See ei ole õige. Mul oli ligi 9 aastat võimalus neis majades elades kõike tähele panna ja võin öelda, et remonti tehti küll ametnikkude majades tehaste arvel, aga neid siin ei ole üles võetud. Kõnesolevates majades on ainult möödapääsematud remondid tehtud, kus on ahi või pliit muutunud tulehädaohtlikuks, et sellest ei ole möödapääsemist, ja seda oli sunnitud sekvestri valitsus tegema. Seda ei saa nimetada korralikuks remondiks, vaid möödapääsematuse korral õnnetuse ärahoidmiseks.

Härra minister ütles, et vaatamata, et meil praegu suur korterikitsikus valitsemas, on seal õitsemas spekulatsioon korteritega. Ma ei tea, missugused need juhused on, aga ma arvan, et ikkagi tehasevalitsusel, missugune see valitsus seal ka ei ole, kas praegune Pikalaenu Panga valitsus, või omaaegne sekvestri valitsus, siis oli sarnaseid juhuseid ikka ja alati võimalik ära hoida. Aga ma ütlen, neid juhuseid on palju olnud, kus on võimaldatud sarnast spekulatsiooni. Kui üürnik, kes elanud mõned kuud majas, ei ole oma üüri tasunud, siis on need korterid sek-

vestriivalitsuse poolt uuele üürnikule edasi antud, kes on maksnud endise üürniku võlgujäänud summad tehasevalitsuse kontoris. Neile ei antud aga nende nimele kviitungit, vaid anti kviitung endise üürniku nimele. Kas härra minister tunnustab siis tarvilikuks ja õigeks, et kui korteri endine üürnik jääb võlgu 3, 4, 5 kuu eest, et siis uuele üürnikule ei anta korterit edasi muidu, kui maksu endise korteriüürniku võlad ära? Seda võib nimetada spekulatsiooniks. Sarnaseid juhuseid on mitmel ja mitmel korral Vene-Balti tehases olnud. Kas niisugune olukord praegu edasi kestab, seda ma ei tea, aga ma tean fakte öelda mitmel puhul, kus see sündinud on. Nii ei saa võtta seda õigeks, et praegu veel spekulatsioon siin kehtaks vaatamata sellele, et meil korterikriis lahenemas on. Peale selle ei saa seda spekulatsiooniks nimetada, kui niisugused juhused olnud, kus üürnik korterisse elama asudes on mitmekümne krooni eest teinud sisemise remondi: põranda ära värvinud, papiga seinad lõõnud ja tapetseerinud, ühesõnaga, selle korteri teinud sarnasesse korda, et see talle vastuvõetav ja kõigiti inimvääriline korter oleks. Ja kui paari kuu pärast tekib olukord, et üürnik on sunnitud välja kolima elukoha muutmise tõttu, kui ta leiab uue üürniku, kes tuleks ja maksaks tema poolt tehtud kulud, siis ei saa õieti nimetada seda jälle spekulatsiooniks, vaid see on loomulik, mina leian, et see õige viis on. Kuid siin oleks pidanud iseenesest mõistma seda, et sel puhul, kui üürnikud vahetuvad, siis sünnib see tehaste valitsuse kaudu.

Kui võtame lõpuks veel kogu selle varanduse, mis praegu Vene-Balti tehastes majade näol asub ja missuguses seisukorras need olid 1921. a., 1922. a. ja sealt edasi, siis peab ütleva, et kõik need varandused on täiesti korralikult alal hoidud ainult elanikkude eneste jõul. Neid on üürnikud ise sõna tõsisel mõttes korda seadnud, ja kui need üürnikud ei oleks tol korral seda teinud, siis usun, et praegusel ajal ei oleks neist varandustest muud saanud, kui mõnikümend kuubiksülda põletispuid. See oleks kõik, mida oleks Pikalaenu Pank saanud oma laenude eest. Härra minister ütles lõpuks, et Vabariigi Valitsus ei kavatsengi seda maksmapandud üürinormi tühistada. Ka mina olin selles arvamisega iuba siis, kui arupärimine esitati, ja tean, et meie praegune valitsus ei ole teinud ühtki sammu selleks, et rahva hea käekäigu eest hoolitseda, eeskätt vaesema rahva hea käekäigu eest. Vaatamata kõigile protestidele ja märgukirjadele, mis elanikkude poolt esitatud, ei ole valitsus vaevaks võtnud isegi seda küsimust uurida. Kõike seda arvesse võttes teen ettepaneku:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise arupärimisele Koplis üüri kõrgendamise kohta, tunnustab üüride kõrgendamise ebaseadusepäraseks ning läheb päevakorras edasi.“

Majanduseminister J. Zimmermann: Missugune seisukord on Vene-Balti tehases, sellest andis lugupeetud eelkõneleja väga kujuka pildi. Ta ütles isegi seda, et seal üürid nii madalad on, et kui uus üürnik soovib korterit saada, siis ta heameelega endise üürniku võlad kinni maksab. Koplis maksab praegu üüriseadus, ja kui eelkõneleja ütles, et siin on seadusest üle mindud, et ei või nii kõrgeid üüre nõuda nagu praegu, siis soovitan üürnikkudele pöörata kohtu poole ja oma õigus selgeks teha. Selle asja arutamise koht ei ole Riigikogus.

Ei saa ka seda arvata, et Vene-Balti tehasele, mis omandatud Pikalaenu Panga poolt, riik eelarve korras peaks juurde maksma. Pikalaenu Pank on eelarve nii kokku seadnud, et üür esimestel aastatel läheb kõik majade remondiks, ja majad vajavad remonti, nagu ka härra eelkõneleja ütles. Pikalaenu Pank kavatses remontideks kulutada umbes 75.000 krooni aastas, ja see summa peaks üüridest kokku tulema. Vene-Balti tehase asutus, mida Pikalaenu Pank kasutab kui äri, ja ta peab ka niisugused kalkulationsid kokku seadma, millega ta välja tuleb.

A. Jõeäär (stp): Härra Majanduseminister soovitas pöörata kohtu poole, et selgitada küsimust, kas neis majades, mis Koplis poolsaarel asuvad, on üüriseadus maksev või mitte.

Minu arvates peaks ilma kohtu poole pööramata see selge olema, sest need majad asuvad Tallinna linna administratiivpiirides. Need korterid, mis vähemad kui 12 ruutsülda põrandapinnaga, kuuluvad üüriseaduse alla. (Majanduseminister J. Zimmermann: Sellepärast ma soovitangi kohtu poole pöörata.) Mis jaoks ilmaaegu protsessida? Majanduseministriumil on ette teada, millega asi lõpeb, misjaoks siis asjata kulusid teha. Võib ilma kohtuta läbi rääkida ja otsusele tulla, et seal üüriseadus maksev, ning pidada sellest kinni. Kui kohtu poole pöörata, läheb see riigile maksma, kuid ma ei soovitaks riigile asjata kulusid teha.

A. Sirro (stp): Kui härra minister ütleb, et Vabariigi Valitsus ei ole kohustatud eelarve korras sellele varandusele omalt poolt kulude katteks juurde panema, ja et Pikalaenu Pank tahab lähemas tulevikus kõik rahad, mis üürist saadakse, selle varanduse sisse panna selle varanduse

kordaseadmiseks, siis on see iseenesest mõista, et iga varandus tuleb korras hoida. Et need varandused on lastud ära laguneda, siis, kui aga tahetakse neist midagi saada, tuleb nende korrashoiuks kulusid teha. See varandus annab igal kuul 1½ miljonit sissetulekut. Sekvestrivalitsus lubas iga aasta seal kõiksuguseid töid läbi viia, kuid lubadused on jäänud õhku ripuma. Kolme aasta eest lubati aknaraame hakata värvima, aga need on jäänud kõik värvimata. Olukord on niisugune, et üürnik ei julge aknaklaase pesema hakata, kartes, et klaas mädanenud raamist välja võib kukkuda. Kuhu on aga saanud need rahad, mis iga aasta üüri näol sisse tulnud? Need on kreditoride arvele panka viidud. Nüüd aga hakatakse otsekohe nõudma, et enne kui remont tehtud, üürnikud remonDIRAHA peaksid ette ära maksma. Majad on seisnud siitamaani parandamata, üürnikud on sagedasti ise remonti teinud ja nüüd peavad remonDIRAHA ette maksma, et Pikalaenu Pank võiks hakata maju parandama. See ei ole aga õige. Ei saa selle seljast niita, kellel villa ei ole. Kui tahetakse remonti teha üürnikkude kulul, siis tehtagu enne remont ja siis lisatagu üüri juurde.

Härra minister ütleb, et kui üürnik oma üüri rahul ei ole, siis pööraku kohtu poole. Ma pean härra ministrilt küsima, kas härra minister pooldab, et iga kodanik peaks kohtu poole pöörama nõudega, et riigiasutused seadust täidaksid? Ma saan aru, kui need oleksid eraasutuste majad, siis on teine asi, ja siis ei saa keegi otsekohe valitsuse poole pöörata. Kuid siin on tegemist riigiasutustega. Sekvestrivalitsus oli riiklik asutus, samuti on riigiasutus Pikalaenu Pank. Ja mina arvan, et kõige õiglasem oleks, kui meie riigiasutused seaduse eeskirju täpselt täidaksid. Kui riigiasutused ise seaduse eeskirju ei täida, siis ei ole õigust ka kodanikkude üle ses suhtes nuriseda. Riigiasutused peavad siin kodanikkudele eeskujuga andma.

Majanduseminister J. Zimmerman: Mina olen eelkõnelejaga nõus, et riiklikud asutused peavad seadust täitma ja seadusenorme tähele panema. Ja kui mina siin ütlesin, et kui Vene-Balti tehase majade üürnikud arvavad, et nendega halvasti ümber käiakse ja neilt rohkem üüri nõutakse kui õigus, siis pööraku nad kohtu poole ja kohus otsustab, kel on õigus. Mina ei olnud seekord Pikalaenu Panga juhatuses selle üle rääkinud, aga nüüd öeldi mulle vahepeal, et selle tee on üürnikud ära kasutanud. Nad on kohtu poole pööranud, nende korterite kohta maksab üüriseadus, ja kohus ei ole nende nõudmist rahuldanud. Tähendab see, mis juhatus on teinud, on seaduse normides.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui meie varem ei ole võinud tunnistada, et siit kõneleb Majanduseminister, siis praegu pidime meie seda ometi kõik tunda saama. Härra Majanduseminister võitleb eelarve täitmise eest. Eelarve on tänava nii koostatud, et ta ei vasta maksvatele seadustele, ja nüüd on tuluallikaid tarvis. Ja korraga on Majanduseminister tähele pannud, et Koplis on 1.000 vaest korteripidajat. Ta on seadnud endale küsimuse, kuidas kasutada riigi tulude saavutamiseks neid kodanikke, ja ta on leidnud kaks teed. Esimene tee oli korterite üüri tõstmine, seal, kus enne maksti väikese hurtsiku eest või remonteerimata toa eest 9,50 krooni, seal tõsteti nüüd 12,35 krooni peale j.n.e. Sealt muidugi sai Pikalaenu Pank teatud tulu.

Aga ka teise tee leidis meie Majanduseminister, nimelt kaevaku üürnikud kohtusse. 1.000 korteripidajat, igalühel tuleb keskmiselt tasuda 400 senti kohtukuluseid, ja olge head, pool miljonit on eelarve täitmiseks kohe käes. (Naer.) Peab ütleva, et meil on väga palju etteheiteid tehtud härra Majanduseministrile, kui ta on oma ettekannetega esinenud kas paberilt või mitte paberilt, aga täna peavad kõik tunnistama, et ta on geniaalne härra. See on raha üks külg, aga vaatame ka teist. Kerge on öelda, minge kohtusse. Muidugi, kui seda öeldakse kodanikule, kes ministritoolis on, minge kohtusse, siis on see tal kerge asi. Seda aga nõuda Kopli elanikelt, kõige vaesematelt inimestelt, siis on seal terve rida raskusi ees. Kõigepealt palvekirja kirjutamine ja siis kohtuskaebamine teevad väga suuri raskusi. Igal Kopli elanikul ei olegi 3—6 krooni, et kohtusse kaevata. Protessi tulemuste kohta on kohtus esinemisel tähtsus. Kui inimesed lähevad kohtusse ise, siis on hea, kui nad suudavad tõe välja tuua, aga loomulikult peaks neil olema juriidiline nõuandja, ja ka see maksab raha. Kerge on öelda, pöörake kohtu poole, aga nii kerge ei ole vaesel inimesel kohtu poole pöörata, kui arvatakse.

Härra Majanduseminister ei ole ühtki väidet ega põhjendust toonud üüri kõrgendamiseks. Ainult seda on Majanduseminister öelnud, et on tarvis edaspidi summaksid remondiks. Samuti ei ole esitatud andmeid, et need majad oleksid Pikalaenu Pangale kahju teinud. Meie teame, kuidas Pikalaenu Pank kustutab teatud küllanud laene, ja teame, kuidas teistesse pankadesse asetatud summadega lugu on, mis kokku varisesid. Ma arvan, kui Pikalaenu Pank toob selle nimestiku siia, kus on mahakustutatud laenuid, siis näeme seal kümneid miljoneid. Pikalaenu Pank tõstab nüüd tugevalt ja suurelt üüri. Selle

all ei kannata ainult 1.000 korteripidajat, vaid selle all kannatavad Kopli raiooni 5.200 elanikku, kõige vaesemat elanikku, kelle leiva küljest on tükk ära võetud. Nende inimeste majapidamisse ja eelarvesse on sellega auk löödud. Kui riigi eelarves on auk, siis see ei tähenda, et tuleb iga kodaniku eelarvesse samuti auk taguda. Nii et ei ole mingit asjalikku põhjendust Koplis üüri nii suurel määral kõrgendamise kohta ette toodud. See, et tahetakse fond luua, millega edaspidi remonteerima hakatakse kortereid, see põhjus ei pea paika. Ei ole hoolitsetud kuigipalju nende majade eest, need on ometi riigi majad, ei ole hoolitsetud nende eest sel määral, nagu hoolitsetakse nende majade eest, kus sees elavad kõrgemad ametnikud. Siin on tegemist lihtsate inimestega, vaeste inimestega ja nende inimestega, kellel tööd ei ole. Suur protsent Kopli elanikest selle tagajärjel, et need tööstused, mis enne olid, ja uued tööstused, nagu „Textil“ ja lihavabrikud, kokku varisid, on töötad. On teatud protsent neist, kes võivad kaugel tööl käia ja kannavad selle eest trammikulud, mis muidugi tulevad üürile lisaks. Nii et see üür, mis paberil, ei ole tegelik üür, vaid sellele tuleb ka söidu-, trammiraha juurde panna, ja siis alles saame tegeliku üüri, mida nad

korras rendilepingu lõppemisel. Siis oleks selgunud, kas rentnikul õigus üldse mingit kahjutasu saada või mitte. Igatahes oleks õiglasem olnud maaparandusetööde eest, mis rendilepingus polnud ette nähtud, tasu maksta, kui veel kuueks aastaks mõis jätta endisele omanikule kogu ümbruskonna meelepahaks. Peab aga tähendama, et maaparandusetööd, mis seal tehtud, on millegipärast arenenud rohkem mõisa kõigelahemas naabruses asuva Ritle päris-koha suunas, mis kuulub mõisaomaniku abikaasale.

Auhindadest, mis seemnevilja eest määratud, ei ole suurt kasu olnud seepärast, et seemnevili on Rotermann'ile jahudeks maha müüdud.

Kõige vähem rahuldab aga arupärijaid lakooniline vastus arupärimise viimsele küsimisele: Mis kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta eriti nende vabadusesõjast osavõtnud ja seni maatajäänud sõdurite maaga varustamiseks, kes elavad Habaja mõisa ümbruses? Vastus oli lühike ja lakooniline: „Nende sõdurite maaga varustamine sünnib sarnaselt, kuipalju kohti väljaandmisele tuleb“ — see on irvitamine, aga mitte vastus.

Senikaua kuni mõis planeerimata seisab, ei saa ühtainustki kohta tulla väljaandmisele, sest päriseksostetud talusid ei

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähtuste kohta.

A. Kärner (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Arupärimise põhjendamiseks tõi rkl. Jõeäär ette rohkeid andmeid kõigepealt selle kohta, kuidas maakorraldajad ja maamõõtjad Saaremaal vabadikkude ja teiste väikemaapidajatega ümber käivad. Rkl. Jõeäärel on rohkesti tegemist olnud nende esindajana maakorralduse komisjonides, kus ta on esinenud väikemaapidajate volinikuna nende seaduslike ühikute kaitsmisel seadusetaoliste omavoli vastu. Liikudes maal rahva seas on minule kõrvu puutunud nurinaid ja kaebusi Saaremaal praegu käsiloleva kohaliku maareformi, nagu seda on lapitalude kruntimine, täitmise alal. Neist kaebustest tahan ma Riigikogu informeerida, ilma et oleksin tahtnud isiklikke arveid kellegagi õiendada.

Härra Põllutöominister vastates arupärimisele ütles muu seas, et nõndanimetatud popsiseadus lubab Saaremaa vabadikkudele lapitalude kruntimise piirkondades ühiskarjamaast juurdelõikeid ülesharimiseks, mille tõttu juurdelõike harilik suurus oleks 1—2 ha. Kogukonna- ja erarendimaade korraldamise seaduse eriparagrahvides, mis Saaremaa kohta maksuma pandud, kõneldakse seda, et lapitalude piirkondades asuvad vabadikud, kes ei ole riigilt maad saanud ja kellel on seaduslikud pärijad, saavad oma kohtadele maad juurde niipalju, et oleks neile võimaldatud senine loomapidamine, kusjuures üksiku vabadiku maajuurdelõike suurus ei ulatuks üle 8 ha, ja iga üksiku talu suurus seetõttu ei väheneks üle 30% talu endisest suurusest, välja arvatud alla 20 ha pindalaga talud, kellelt üldse juurdelõikeid ei võeta. Maakomisjon, kus seda küsimust omalajal üsna põhjalikult kaaluti, leidis, et tarbekorral tuleb vabadikkudele juurdelõikena anda peale karjamaa ka heinamaad sellepärast, et sageli on karjamaa sedavõrt kivine ja kõlbmata, et seda ei saa üles harida ja midagi ei kasvata, kuna rohumaad tarvitab ka vabadik selleks, et oma lehma ja lambaid ka talvel ülal pidada. Iga terve mõistusega inimene saab aru, et 1—2 ha kivise, kruusa või liivapõhjaga maalapil ei või toita mingit looma, kes heinu sööb, sest ega siis vabadiku lehm või lammast, või harukorral ka hobune ometi teisest ilmast ja materjalist pole, kui iga teise maapidaja loomad, et nad talvel ära elaksid ilma heinakörreta, mäletsedes neid kõrsi, mis nad suvel kivide vahelt kinni püüdnud. Riigikohtu seletus Saaremaa vabadikkude maajuurdelõigete küsimuses, et see või-

maldaks loomade pidamist aasta läbi, on täitsa kokkukõlas seaduse mõttega.

Üks seaduse suurematest puudustest on see, et ilma pärijateta ja loomadeta vabadikud ei saa üldse juurdelõiget, vaid nende kohad peavad jääma endisteks 1—2-riia-vakamaalisteks, või veel pahemal juhtumisel peavad ka senise maalapikese kaotama ja majahurtsiku maha lammutama, kui ta kohake ei ole Vene ajal kreposteeritud. Niisugused inimesed peaksid siis langema kogukonna hoolekande alla või lihtsalt tänavale kolima. Milline on meie hoolekanne, ja kuipalju suudabki kehva omavalitsuse kassa neile abi anda, on meil väga hästi teada. Kui inimesel maal elades on niipalju maad, et ta mõne looma võiks üle aasta pidada, ta leiaks ikkagi abinõusid äraelamiseks. Võetakse kasulapsed, kes neid vanas eas toidaksid j.n.e.

Asunikud nõuavad juurdelõikeid, tihtigi niisugused asunikud, kelle kohad üle 20 ha suured, siis tehakse rünnakuid Riigivanema ja ministrite juurde, ähvardatakse lapuaga j.n.e. Kui aga eramaade vahel asuv vabadik julgeb seadusega lubatud juurdelõiget teatava tasu eest ühe lehma ülalpidamiseks nõuda, siis püüavad maakorralduse ametnikud igatepidi vabadiku seaduslikku õigust tühjaks teha ja maast ilma jätta, vaatamata sellele, et talud oma kiviseid ja soiseid karja- ja heinamaid ei suuda kunagi üles harida ega korraldada.

Rkl. Jõeääre poolt toodud väidetele maakorralduse ametnikkude talituseviiside kohta ei tarvitseks enam väiteid juurde lisada. Siiski luban endale tuua ette paar rohkem meeldejäanud juhtumist, mis iseloomustab seaduse kohapealsete teostajate talituseviisi. Kui Torgu vallas maakorraldaja Lõopõllu-Ula-Rahuste külade korraldusepiirkonna vabadikkude juurdelõigete saamise õigusi kohapeal läbi arutas, astus vabadikukoha omaniku asemele maakorraldaja palge ette noor 16-aastane neiu, kes hiljuti surnud vabadiku lapselaps või seaduslik pärija. Maakorraldaja küsis järsult: „Kas teil pärijaid on?“ — Neiu küne punastab, ei taipu selle peale vastata seda, et tema ise ongi see pärija. Maakorraldaja kirjutab protokollile valmis, et pärijat ei ole, ja nõuab allakirjutamist ilma pikema jututa, sest aega on vähe — alla kirjutada — et asi on kõik korras. Ja pärast selgub, et tal maasaamise õigust ei ole ja sellepärast ta kuhugi edasi kaevata ei saa, sest kaebaja on protokollile alla kirjutanud, et tal pole õigust ega soovi maad saada, ja seega on ta juurdelõike saamisest ilma jäänud.

Maasi vallas Hindu külas kirjutab maakorraldaja valmis vabadikkude juurdelõigete saamise protokollile andmete järgi, mida ta sai küla kõige suuremalt vaba-

dikkudevastaselt taluperemehelt, mille tõttu peaaegu kõik vabadikud olid tehtud ilma pärijateta üksikuteks elujõuetuteks inimesteks, olgugi et neil pärijad ja loomad olemas. Vabadikkudelt sõnagi ei küsitud, muud kui kirjuta alla, et maasaamise õigust ei ole, sest seadus maad ei luba. Allkiri antud, et maad ei taha, ja seda ümber muuta võimata, sest vabadiku, pealegi vana lesenaise jõud ja oskus ei ulatu protsessimiseks.

Põllutöministeerium peaks oma ametnikkude kohuseks tegema kohapeal inimeste õigusi tähele panna ja õieti asju ametlikkudes protokollides kirjeldada ning nõudma, et inimestega korrektselt ümber käidaks ja seletusi antaks, mis inimesel teha oma õiguste kaitseks.

Peab veel seda ütleva, et kus on kruntimine läbi viidud, seal on vahekord paranenud — nagu enne seaduse teostamise algust kõneldi, et peremehed ei lepi kokku vabadikkudega; nüüd neis paigus, kus on kruntimine läbi viidud, on nurin kadunud ja rahu majas. Sest leiti, et on väga otsustarbekohane, kui on alles jäänud tööliste kohad talude keskel.

Mitte üksi vabadikud ei kannata maakorralduse ametnikkude omavoli ja ülekohtu all, vaid ka taluomanikud. Nõnda kõneldi mulle usalduseväärsete isikute poolt, et Kihelkonna vallas Tammese-Kurevere külade kruntimise piirkonnas on aset leidnud niisugune lugu, et talukruntide kava tegemisel jäänud Kurevere külas 2½ ha põllumaad üle, kuna Tammese külas on põllumaast puudu tulnud 2½ ha ümber. Nüüd sunniti seal, paar km kaugel teisest külast, üks maaomanik üle kolima oma hoonetega sinna, kuhu temale põld määratud. Karjamaa aga jäi endisse asupaika. Inimene vaidle vastu, et nii on võimata talu pidada. Siis seletab maakorraldaja, temal on vähe aega ja ei hakka seepärast kava ümber tegema. Maasaaja vastav palve maakorralduse komisjonile jäi tähele panemata, sest maakorraldamise kava oli tema poolt alla kirjutatud. Tema oli sunnitud seda tegema, sest öeldi, kui alla ei kirjuta, saad veel pahema maatüki või jääd maast hoopis ilma. Allkiri tõendas, et maasaaja on määratud kohaga rahul.

Olen mitmelt poolt kuulnud seda, et kes julgeb maakorraldaja kruntimise kava vastu vaielda, sellele öeldakse, et seda saate pärast mäletama, ja tagajärjeks ongi, et kruntimise kava lõplikul kujundamisel ongi vastuvaitlejate krundid halvemateks või koguni kõlbatuteks kujunenud. Antakse kaebused kohalikule maakorralduse komisjonile. Maakorralduse komisjoni alaline liige, kes selle järele peaks valvama, et maakorraldajad seaduse järgi õiglaselt ja oludekohaselt oma

kavad valmistaksid komisjonile läbivaatamiseks ja kinnitamiseks, ei süvene üldse kava sisusse ega tunne Maakorralduse seadust ega määrusi, vaid selle vastu nõuab komisjonilt maakorraldaja poolt esitatud kava vastuvõtmist muutmatult. Üsna sageli on ette tulnud, et maavalitsuse esimees on jäänud eriarvamisele esitatud kava kohta. Seda on sündinud nii vabadikkude maajuurdelõigete küsimuse otsustamisel kui ka talude kruntide määramisel. Otsused tehakse — nagu alati — häälteenamusega — 2 häält poolt, 1 vastu, ja sellega on kava vastu võetud ning maapidajate põhjendatud ja asjalikud palved tagajärjeta jäetud.

Ma ei ütle, et kõik maakorraldajad jõhkralt, hoolimatult ja omavoliliselt talitaksid. On nende hulgas ka korralikke ametnikke, kes asjalikult ja oludega arvestades oma vastutuserikast tööd teevad. On ju selge, et niisugune asi, kui talude uute piiride määramine, toob kokkupõrkeid ja vaidlusi omanikkude vahel, sest see puudutab isiklikke huve. Seal ei saa täpset mõõtu ega apteegikaalu olla ja siin võib nurisejaid ja kaebajaid ikka juhtuda. Talunikud saavad sellest väga hästi aru — ei mindagi väikeste asiadega välja. Kõige rohkem nurinat on seal, kus maakorraldajaks kohaliku maakorralduse komisjoni alaline liige ise, nagu see selgub Pärsama valla Räägi küla kruntimise kavast, kus ka maaomanikke on poolteed ähvardustega sunnitud protokollile alla kirjutama. Kuus taluomanikku kaheksateistkümnest on siiski allkirjutamisest keeldunud. Kruntidega täitsa rahulolijaid on olnud seal kõigest 2, ja seepärast, et nende 2 talu karjamaa piiridesse olevat planeeritud küla senisel ühiskarjamaal kasvav ilus 40-aastane ehitusepuu mets. Küla asub põldude keskel, ja sellepärast oleks suuremale osale taludest võimalik olnud põllukrunte nõnda määrata, et talu põllumaa oleks üht otsapidi puutunud talu õue- või aiamaa külge, kuna paari talu põllumaa oleks paratamata külast eemale jäänud, ja seetõttu ka nende talude ümberkolimine tihe-
dast külast sündima pidanud. Kava järgi on aga ühe talu põllumaa määratud poolringis ümber küla, nõnda et mitme talu tee oma põllule võib sündida ainult läbi nimetatud talu põllu. Oli võimalik määrata ühe talu karjamaa sama talu põllumaaga ühte krunti, pandi aga selle asemel teise talu karjamaa esimese talu põllumaa vastu. Kava arvustajatele määrati karistuseks halvemad kõlvikud. Küla heinamaa asub kolmes kohas — küla läheduses, 4 km ja 15 km kaugusel, kus osa sood ja osa metsaga kaetud maad. Heinamaad määrati igale talule üks tükk, s. o. osa talusid sai puha soo, teine osa metsamaa, sealjuures osa taludel heinamaa kodu lähedal,

teistel 15 km kaugusel. Tagajärg — mõnel talul ei ole omast käest põletis- ega tarbepuu juppigi võtta, teistel selle vastu puid ülearu ja loomasöödaks metsahein. Samuti oli ka karjamaametsaga lugu. Kui kokku seati protokoll, siis tahtsid maaomanikud nii, et mets tuleks jagada sarnaselt, et igale talule saaks tükk metsa. Maakorraldaja ütles, et see on iseenesest mõistetav, mida ei maksa protokollida, aga kui pärast tuldi protokollilt täitma, leiti, et protokollis seda tähendatud ei ole, ja mets anti välja kahele talule, teised 16 talu jäeti ilma metsata.

Kaardil on ju niisugune kava väga ilus ja kaunis näha — kõik tükid neljakandilised, ja asi korras. Tegelikus elus aga, kes seal elama saavad, annab see tunda, et niisugune planeerimine ei ole otstarbekohane ja on kahjulik maapidamisele. Öeldakse, et kui saad oma talu maad soost, siis hakka seda kohe kultiveerima. Aga millega sa kultiveerid, kui kapitali ei ole! Öeldakse, laenake. Kuid see on võimata, sest meil on suur kapitalipuudus ja maapangast ei suuda riik kuigipalju laenusid anda, mis kaugeltki kõigile ei ulatu.

Planeerimise kava kokkuseadmine nõuab suurt maapinna uurimist, kõlvikute vahekordade õiglast hindamist, asiatundmist ja piinlikku erapooletust. Kui aga maakorraldaja ainult korraks kohale sõidab ja plaanil maamõõtja poolt käkaskaela kokkuseatud eelkava, nagu see Räägi külas ja Uuemõisa vallas Arda külas, kus töötavad eramaamõõtjad. Sündinud on, siis ei või niisugune töö õiglane ja rahuldav olla, sest maamõõtja saab sellepärast pealiskaudselt oma ülesandeid täita, et tahab lühema ajaga rohkem raha teenida. Ja kui maakorralduse komisjoni alaline liige, kes õieti peaks andma juhtnööre ja järelevalvet pidama maakorraldajate-mõõtjate järele, ise ei ole asja kursis, ei tunne ega püüa süveneda oma ülesannete sisusse, siis võib küll öelda, et kahjulik lapitalude süsteemi kaotamine Saaremaal saab juba alguses halvatud ja takistatud. Inimestele tehakse ülekohut, mille läbi maakorraldus kannatab ja riigi prestiihile kahju tehakse.

Neist asjust kõneledes tuleb mulle meelde Põllutöoministeeriumi ühe kõrgema ametniku ütlus, et mida rohkem maakorralduse kava vastu nurisemist ja rahulolematust, seda parem, sest siis teame, et kava on kokku seatud asjatundlikult. Võib-olla, et niisugune suhtumine asjasse on arusaadav kuskil mujal, vast „pjatiletka“ maal, aga meie Saaremaa oludele niisugune vaade ei ole kohane.

Tulevikus tahetakse kõik niisugused tööd, nagu Saaremaal lapitalude kruntimine, anda eramaamõõtjate kätte. Võib-olla, et see on riigile odavam ja asjale

kasuks, aga selle juurde minnes peab Vabariigi Valitsus ja iseäranis Põllutöoministeerium selle eest hoolitsema, et eramaamõõtjad ei saaks talumehi oma kasuks pügada. Olen lugenud üht eramaamõõtja poolt kokkuseatud ja maaomaniku poolt allakirjutatud lepingut, kus täielik töötasu, mis ulatub soliidse summani, peab siis lõpulikult välja makstud olema, kui maamõõtja välistööd lõpetanud, sellele vaatamata, kas on maakorralduse komisjon tema töö otstarbekohaseks või vastuvõetavaks tunnustanud. Nõnda on Uuemõisa vallas Arda külas ja Pärsuma vallas Räägi külas eramaamõõtjatele töötasu täielikult ära tasutud, aga kruntimiskavad on maakorralduse komisjoni poolt läbi vaatamata, sest maamõõtjad ei rutta tarvilikkude tehniliste andmetega ja arvestustega. Kui raha käes, ei taheta enam hoolida tööst, vaid püütakse uueks rahateenimiseks mujalt tööd hankida.

Nagu juba tähendasin, on riigi poolt saadetud maakorraldajate ja maamõõtjate seas ka väga töökaid, korralikke ja asjatundvaid inimesi. Tean, kus riigi maamõõtja töötas varahommikust hiljaõhtuni, jõudes kahe suvega ära planeerida umbes 1.000 ha. Ta oli ühtlasi ka maakorraldajaks paaris teises piirkonnas, jõudes kõik selle töö ära teha 2 aasta jooksul. Kaarma-Suures vallas Lõlbi-Tahula külaades töötab teine maamõõtja, kes on 4 aasta keskes planeerinud umbes poole vähem, kokku umbes 600 hektaari. Töö on temal praegu pooleli, sest suvel, kui õige tööaeg, läheb aeg niisama, siis käiakse erakonnakongressidel ja keskkomitee koosolekutel Tallinnas. aetakse maakonnalinnas erakonna asju i.n.e. Ülemus temale märkust teha või teda tööle sundida ei julge, sest kardab selle härra seljataguseid kõrgeid isikuid.

Nüüd talvel, pärast jõulu, kui paks lumi maha tuli, pannakse piirimärke, ristikive ja aetakse metsasihte. Kuidas saab sügava lumega ristikive maha panna? Saaremaal on ju kadakaid küllalt, lastakse külamehi kadakapinud tuua, pannakse põlema, sulatatakse maa ära, ja kui lumi ja maa sulatatud, siis lastakse kivid maamõõtja poolt näidatud kohtadele panna.

Samasugune lugu on metsasihtide ajamisega. Kuidas sa lähed sügava lumega metsa sihte ajama? Aetakse külarahvas kokku — mehed ja naised pannakse hanereas käima, tallavad tee sisse, ja siis pannakse neid oksti raiuma, ja siht ongi valmis. Inimesed nurisevad, aga parata pole, sest maamõõduharraga ei tohi valjusti nuriseda.

Vaadake, selles ongi see asi, et ministeerium peaks oma ametnikke rohkem korrale kutsuma ja sinna panema tõsisid

töomehi, ainult siis võiks asi edeneda. Kui aga nii edasi läheb kui siinamaani, siis on karta, et Saaremaa maakorraldamise töö lonkama jääb ja et asjale kahju tehakse. Sellega olen ma lõpetanud lühikese ülevaate Saaremaa maakorralduse kohta, ja mul oleks härra ministri kõne peale, millega ta ümber katsus lükata rkl. Jõeääre väiteid, niipalju öelda, et temale võivad need asjad väikesed paista, aga kohapeal on ametnikud tõesti ülekäte läinud. Põllutöoministeriumil tuleb sellega arvestada, et ametnikkude omavoli tuleb kaotada ja nende töö õigetes rööbas-tesse juhtida.

J. Teetsov (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Algul ma ei kavatsenud sõna võtta käesoleva arupärimise puhul, aga et arupärimise juures paistab välja järjekorraline pealetungimine sotsialistide poolt Saaremaa talude heinamaadele, siis olen sunnitud seda mitteõigustatud rünnakut tagasi tõrjuma.

Omalajal kui II Riigikogu poolt vastu võeti Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus, siis võeti seadusse Saaremaa kohta eriline paragrahv, mille alusel igale popsile võidi talu küljest võõrandada 5—8 hektaari maad, sealhulgas 2—3 hektaari kõlblikku heinamaad. Juba tol korral näitasin, et selle paragrahvi sissevõtmisega lõhutakse hulk talusid ära, mis millegagi õigustatud ei ole, sest Saaremaal on palju popse, ja kui igäihele hakatakse seaduse alusel taludelt heinamaad võõrandama, siis on seda võimata teostada, ilma et talud selle läbi ei hävineks. Kuid sellegi peale vaatamata viidi see paragrahv Riigikogu pahema tiiva enamusega Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadusse. Hiljem aga, kui hakati seadust kohapeal teostama, siis nähti, et on võimata seda ellu viia selles ulatuses, nagu see seaduses vastu võetud. Põllumeeste pealekäimisel esitati siis Põllutöoministri poolt muutmise seaduseelnõu, mis pidi looma maa- saamisel õiglasema vahekorra. Popsidel, kes olid ühismaid kasutanud, oli õigus maad saada, kuna need, kellel ei olnud majapidamist ja päriajaid 1. ja 2. astmes, need jäeti välja. See seaduse muutmise tegi kergendusi maakorraldustööde läbi- viimise juures. Suurt kahju sünnitas aga see popsiseaduse muutmise Saaremaa sotsialistidele. Sotsialistid kaotasid valimis- tel. Tol ajal käis kirjutus „Rahva Hää- lest“ läbi, et valimistel lüüasaamine on tulnud oma hooletusest — ei ole valijate eest küllalt hoolt kantud. Hiljem kirjutas härra Jõeäär „Rahva Hääles“, et iga pops kaevaku edasi maakorraldaja kava peale maakonnakomisjoni, maakonnakomisjoni otsuse peale — peakomisjoni ja peakomis-

joni otsuse peale — Riigikohtusse, selle peale vaatamata, missugune kava või otsus ka ei ole, kui ta aga nõudjat ei rahulda, ainult kaevaku edasi ja nõudku. Andis isegi sellesamas lehes kaebuse vormid ja lubas tasuta esineda komisjonides ja tasuta kaebused kokku seada Riigikohtule. Nähtavasti ei ole see nende küsimuste lahendamisel aidanud. Nüüd on tema välja tulnud arupärimisega, ette tuues mitmesuguseid andmeid, mis kõik härra Põllutöoministri poolt ümber lükatud, kui tööle mittevastavad, ja katsub arupärimise kaudu teatavat mõju avaldada ministereiumi ja maakorralduse ametkonna peale, et seda popsidele heinamaa-andmise küsimust sotsialistide soovi kohaselt läbi viia, vastasel korral jääb valimiste eel antud lubaduste vekseld välja lunastamata. Mina aga leian, et praegusel korral, kus meil Saaremaal väga tähtis ja raske töö käsil, nimelt lapimaade korraldamine, mis nõuab maakorralduse ametkonnalt ja samuti talumeestelt äärmist suurt jõupingutust, kohane ei ole välja tulla ja ametnikke kahtlustada ühes kui teises seadusevastases talitamis viisis, ja külvata vihavaenu maapidaja ja popsi vahel, mis paralüüsib edukat maa- korraldustööd. Vanal ajal, kui maid mõõ- deti ja kõik maamõõtja teha oli, siis vahest tehti mõnele ülekohut, ja seda peetakse veel praegugi meeles, aga et nüüd ka sihi- likult püütakse seadusevastaselt talitada, see ei ole õige. Härra Jõeäär peaks kü- simust õiglaselt võtma Saaremaa huvides, aga mitte parteihuvidest taga aetuna. Nüüd nõutakse juba maad juurde. Omal- ajal kui popsiseadust arutati, siis rõhutas härra Kärner, et see ei tee talule midagi, kui talu küljest natuke karjamaad ära võtta, pops harib selle üles, teeb kultuur- maaks ja sellest on riigile ja rahvale kasu. Nüüd on väike maatükk kätte an- tud, inimesed ei saa sealjuures ära elada, ja nüüd antagu juurde — süües kasvab isu. Hea, kui on, kust juurde anda, mina ei ole selle vastu, aga mispärast ei jae- tud omalajal popsidele tagavaru riigimaa- dest. Talumaadest on võimata juurdelõi- keid anda, sest üht vana majapidamist lõhkuda ei ole korralik töö. Seadus ütleb, et talu küljest, mis üle 20 ha, võib kuni 30% ära võtta. Aga kui popse sotsialis- tide soovi kohaselt täielikult rahuldada ja loomade arvu järgi taline heinamaanorm popsidele kätte anda, siis kujuneks seisukord mitmes kohas järgmiselt välja: Mustjala vallas Liiva-Pahapilli külas talud kaotaksid 49% oma heinamaast, Ab- ruka vallas Kaimre küla talud — 49%, Torgu vallas Lülle külas — 40%, Maasi vallas Hindu külas — 38%, Torgu vallas Mõisa külas — 65%. (A. Jõeäär, stp vahelhüüe.) See on arvestatud loomade

üksustele vastavalt talise normi järgi, nii kuidas Teie soov ja tahtmine on. Maasi vallas Raudkülas — 32%, Lummada vallas Tiidu külas — 66%, Kihelkonna vallas Kehila külas — 35% ja Leisi vallas Tammuna külas — 37%. Kujutage ette, kui talul niipalju heinamaad ära võetakse, kuidas võib see talu edasi tegutseda, kust võtab loomatoidu ja väetise? Kui sellest seisukohast vaatame üksikuid korraldusepiirkondi ja kui suur on nende talude heinasaak, siis saame veel selgema pildi. Saaremaa keskmist heinasaaki hektaarilt võib arvata 500 kg. Loomaüksuse toitmiseks üle talve läheks vaja 2,500 kg, seega umbes 5 ha heinamaad loomaüksuse jaoks. Salme-Üdipää korraldusepiirkonnas on heinamaad 352 ha, peremeestel 193,4 loomaüksust ja popsidel 105,1 loomaüksust. Popsidele sarnase kalkulatsiooni järgi tuleks anda ligi 500 ha, seega ei jätku isegi nende jaoks korraldusepiirkonna heinamaadest, ja peremeeste loomad tuleksid ilma heinata jätta.

Kui edasi vaadata Rootsi küla korraldusepiirkonda, siis näeme, et popside 57 loomaüksuse jaoks oleks tarvis 285 ha heinamaad. Peremeeste 268,7 loomaüksuse peale jääks aga 229 ha. Kas siis tõesti peremeeste loomad peaksid vähem heina sööma, kui popside loomad?

Selles ulatuses heinamaa äravõtmisega ei väheneks küll talu üldsuurus alla 30%, aga siin võetakse ära peaaesjalikult just kõige tähtsam kõlvik majapidamises, see on heinamaa, ja see juba hävitab kogu majapidamise. Leian, et see ikka ei lähe, et siin niisuguste väidetega välja tullakse ja sealt juurdelõikeid nõutakse, kust võimata anda. Härra Jõeäär püüab siin nagu popside eest seista, isegi õhutades neid taga asjatute nõuete esitamistele ja kohtukäimistele, kuid teine sotsialist, kohaliku maakorralduse komisjoni liige härra Neps heitleb seal jällegi popside vastu. Nii siis kahel sotsialistil vastupidised seisukohad popsidele juurdelõigete andmisel. Aga mina arvan, et neil ei ole kummalgi nende popside saatuse tähtsust, vaid püüavad ainult popside hääli, mis valimistel kaduma läinud. Arvan, et sellepärast ei tohiks ikka sarnast mängu ette võtta, et hakkame majapidamisi lõhkuma ja korralagedust sünnitama. Riigikogu on teistkorda seda popsideadust kaalunud ja seisukohale asunud, et tuleb üht kui teist poolt õiglaselt rahuldada ning sellega tuleb arvestada, aga igasugune mõjutamine arupärimise kaudu oma soovide ja lubaduste rahuldamiseks on lubamatu nähtus.

Vaheaeg kl. 18.50 min. — kl. 19.15 min.

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud rahvasaadikud! Kõigepealt pean ma paari sõ-

naga härra Teetsov'ile vastama. Nähtavasti ei ole härra Teetsov minu artikleid „Rahva Hääles“ ise lugenud, sest mina ei tahaks temast uskuda, et ta sarnasel korral võiks teha nii ebaõigeid järeldusi, kui ta seda tegi väites, et mina olevat igale popsile soovitanud kaevata kuni Riigikohutuni, ükskõik, kas otsus juurdelõike asjus on popsile kasuks või kahjuks. Midagi niisugust minu kirjutistest ei leidu ega võigi leiduda, vaid soovitasin kaevata seal, kus popsid otsusega rahul ei ole, kus nendega ülekohtu on tehtud.

Kui härra Teetsov arvab, et neil kaebustel tagajärgi pole olnud, siis eksib ta sama rängalt. Just vastupidi: ainult ministeeriumis ja maakorralduse komisjonis ei vea popsidel. Niipea, kui aga asjad kohtuni lähevad, on lugu vastupidine, ja sellest tahangi just rääkida ja tõendusi selleks ette tuua. Et Saare maavalitsuse esimees, kes sotsialistide hulka kuulub, oleks töötanud popside vastu, nagu härra Teetsov siit tõendab, seda kuulen ma esimest korda. Ma olen kuulnud, et temal on tulnud sagedasti jääda eriarvamiste juurde sel korral, kui otsus seadusepärane ei ole tema parema äratundmise järgi. Vastutöötajad popsidele on aga teisest leerist, ja arvan, arusaadavatel põhjustel. Seal aga, kus seadus popsile juurdelõike andmise vastu on, — ka neid juhte on, ja sellest räägingi edaspidi, näiteks kui popsil looma või pärijat ei ole, — seal ei saa ükski komisjoni liige, kes oma südametunnistuse ja seaduse järgi peab talitama, teisiti otsustada, kui seadus seda nõuab. Kui seda sotsialistidele ette heidetakse, et nemad asja otsustamisel erapooletult ja õiglaselt talitavad, täpselt seaduse järgi käies ka siis, kui seadus popsile kahjulik on, siis tõendab see, et etteheitetegiivad ise talitavad vastupidi. Tähen-dab, etteheitetegiivad annavad oma mees-tele ka siis õiguse, kui neil seda ei ole seaduse järgi. See oleks korruptsioon, ja ükski sotsialistide tegelane, pealegi see, kes maakonnaavalitsuse esimehe kõrgele kohale on paigutatud, seda heaks ei kiida ega sarnaselt ei talita, ükskõik, kas seda temale ette heidetakse või mitte.

Nüüd läheksin siis arupärimise enda juurde. Arupärimine puudutab mitmesuguseid väärnähtusi, mis Saaremaal niihästi riigi- kui eramaade korraldamisel aset on leidnud. Mä ei taha praegu kõiki neid puudutada, tähtsaim neist on väike- maapidajatele eramaadest juurdelõigete andmise küsimus. Just selles küsimuses seletab ministeerium seadust risti vastupidi selle sisule, vaatamata mitmekordsetele Riigikohtu seletustele. Jonnakalt ja kangekaelselt püsib ministeerium oma vildaku seisukoha juures.

Härra minister seletab ka Riigikogus risti vastupidist sellele, mis seisab must valge peal Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus ja seletuskirjas, kui ta püüab tõendada, et popsiseaduse muutmise seadusega on tahetud ka Saaremaal anda popsiseadusele sama ulatus mis mujal, nimelt kindlustada eluasemed valdamise ulatuses, ilma igasuguste juurdelõigeteta eramaadest, ehk andes juurdelõiget ainult küla ühiskarjamaa kasutamise ulatuses.

Selles küsimuses on vaja ükskord lõplikule selgusele jõuda ja kindel kord maksma panna, et iga üksiku asja pärast ei oleks vaja Riigikohtuni protsessida. Meie nõuame selles küsimuses, et ministeerium täpselt täidaks seadust; muud meie ei nõuagi, ja vastavalt sellele on kokku seatud ka meie poolt esitatav ülemineku-vormel.

Härra minister tõendas oma vastuses: Popsiseaduse muutmise seadusega on Saaremaal juurdelõike mõiste piiratud sedavõrt, et juurdelõige antakse ainult selle maa arvel, mis väikekohapidajal külamaadest ühiselt kasutada oli ühiskarjamaana. See on õige, et selles mõttes senini seal tegelikult toimetatakse. Antakse ainult karjamaad loomade suviseks karjatamiseks, vastavalt loomaüksuste arvule. Heinamaade arvel loomade taliseks ülalpidamiseks mingeid juurdelõikeid ei anta.

Ma küsiksin veel kord — õieti see arupärimine on sihitud Vabariigi Valitsusele, ja Vabariigi Valitsuse koosseisu kuuluvad mitmed juristid —, millega põhjendatakse valitsuse poolt sarnast vildakut ja seadusele risti vastukäivat seletust?

Tutvuneme popsiseaduse muutmise käiguga, millest siin härra Teetsov kõneles, selle seaduseelnõu tekstiga, seletuskirjaga, selle seaduseelnõu arutamiskäiguga niihästi komisjonis kui ka Riigikogus ja lõpuks Riigikohtu seletustega, ja vaatame siis, mis jääb järele sarnase seletuse põhjenduseks. On õige, et esialgne seadus lubas anda igale väikekohale juurdelõike 5—8 ha ja määras kindlaks, et juurdelõikeks tuleb vähemalt 2—3 ha heinamaad anda. See seadus on muudetud; on muudetud, aga mitte ära muudetud. Ära muuta tahtsid seda seadust ja igasugustest juurdelõigetest tahtsid ilma jätta väikemaapidajaid Riigikogu liikmed härrad Pukk, Teetsov ja Tonkman, kes esitasid 15. novembril 1926 muutmise seaduse, millega ette panid popsiseaduse § 20-st kustutada kolmas lõige. Kui see eelnõu oleks vastu võetud, siis oleks jäänud ühesugune kord popside jaoks niihästi Saaremaal kui mandril — ainult valduse ulatus, ja ei väikemaapidajad-omanikud ega popsid poleks Saaremaal eramaadest juurdelõikeid saanud. Neil oleks jäänud ainult

karjatamise õigus ulatuses, millest popsiseadus räägib oma § 31-ses.

Mis sai aga sellest eelnõust, mille rkl-d Teetsov, Pukk ja Tonkman esitasid? Seaduseelnõu lükati Riigikogu poolt tagasi, ja tagasilükkamise motiivid kõnelevad väga selget keelt. Asja tähtsuse pärast luban endale need motiivid siin ette kanda, sest Riigikogu ühines nende motiividega. Need motiivid maakomisjoni ettepanekule: „Riigikogu otsustab: kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus (Riigikogu liikmete J. Teetsov'i, O. Puki ja K. Tonkman'i ettepanek) tagasi lükata,“ on seletuskirjas järgmiselt ette toodud:

„Riigikogu liikmete J. Teetsov'i, O. Puki ja K. Tonkman'i poolt esitatud seaduseelnõu tahtis kustutada Riigikogu poolt 11. veebruaril 1926. a. vastuvõetud „Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse“ (RT nr. 16 — 1926. a.) § 20 viimse lõike, mis käsitab väikemaapidamistele (vabadikkudele) Saaremaal lapitalude kruntimisel juurdelõigete andmist külakonna-, era-, asutuste- või riigimaadest, mis vabadikkudele võimaldaks vähemalt lehma pidamise.

Seaduseelnõu arutamisel maakomisjonis selgus:

1) et Maakorralduse seaduse (RT nr. 23 — 1926. a.) maksmahakkamisega on alganud Saaremaal maapidamisele kahjuliku siilu- või lapitalude ja ühiskarjamaade süsteemi kaotamine ka eraomanduse alusel kasutatavate talude maadel talude kruntimise teel;

2) et Saare maakonnas on Maakorralduse seaduse alusel kruntimisele kuuluvaid talukohti peaaesjalikult endistes kroonvaldades umbes 2.000, mille suurus 25 kuni 75 ja rohkem tiinu, kusjuures nende talude keskmine suurus on 40—50 tiinu;

3) et nende talude piirides asuvate vabadikukohtade arv, mis õigustatud Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20 viimse lõike alusel maad juurde saama, ei ulata üle kahe-tuhande;

4) et Saare maakonnas on riigi tagavaramaid (seal hulgas armuadra-, kiriku- ja riigimetsade heinamaid) kuni 5.000 hektaari, millest võib suure osa vabadikkudele juurdelõikeid ja eraldi heinamaatükke anda;

5) et talude kruntimisel kaotavad vabadikud loomapidamise võimalused, kui neile tükikest karja- ja heinamaad ei anta, sest seni ühiskarjamaade ja lapitalude süsteemi ajal — oli neil see enam-vähem võimaldatud;

6) et riigirenditalude korraldamisel ja kruntimisel Põllutöoministeerium seni vabadikkudele-popsidele talumaade arvel

maad juurde on andnud, sageli 10 hektaari üksikule kohale, ja et Vene ajal põllupanga maadel talukohtade korraldamisel vabadikkudele loomapidamise võimaldamiseks maad juurdelõigetena antud on;

7) et Saaremaa lapitaludel on läbi-kaudu 45% karja- ja 42% heinamaad talu maa-ala suurusest;

8) et vabadikkudele harimata karja- ja heinamaadest mõnehektaarilise maatüki andmine suurendaks ülesharitud maa hulka, sest selle saaja on sunnitud maa vähesuse tõttu seda viimse võimaluseni üles harima või endisest tulukamalt kasutama, kuna selle teostamine krunditud talude elujõudu ei vähendaks;

9) et väikemaapidamistele maa juurdeandmine vähendaks tööpuudust ja vähendaks ka meie riigist tööjõuliste kodanikkude võõrsile väljarändamist.

Kõike kokku võttes leiab komisjon, et Põllutöoministeeriumil on võimalused olemas Saaremaa oludele vastavalt vabadikkudele lapitalude kruntimisel maad juurde anda Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 20. viimse lõike normides. Ka Põllutöoministeerium leiab käesoleva seaduse vastuvõtmise mitesoovitava olema.

Maakomisjon esitab kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seaduse Riigikogule tagasi-lükkamiseks.“

Nii kui näete, on seletuskirjas otse mitmekordselt alla kriipsutatud heinamaa juurdeandmise vajadus. Mingit juttu ei ole sellest, et ainult valduse ulatuses tuleks maid eraldada.

Riigikogu ühines nende motiividega ja lükkas eelnõu tagasi.

16. märtsil 1928 esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule popsiseaduse muutmise eelnõu, mis muu seas sisaldas ka §§ 20 ja 20^a uues redaktsioonis, osas, mis käsitas Saaremaal juurdelõigete andmist.

Muudatused seisid selles: 1) juurdelõikeid antakse ainult sel juhul, kui eraldatav või omandusesolev maatükk liiga väike senise majapidamise alalhoidmiseks, tähendab, juurdelõiget ei anta mitte igale maakasutajale; 2) juurdelõikeid ei anta neile, kellel ei ole pärijaid esimeses ega teises suguluse- või hõimluseastmes; 3) ei vähendata juurdelõigeteks maa äravõtmise läbi ühtki iseseisvat maapidamist rohkem kui 30% kõlblikust maast; 4) üldse ei võeta juurdelõikeks maad ära maapidamiselt, mis ei ületa 20 ha kõlblikku maad; 5) endiste normide 5—8 ha asemele võeti maksimaalne norm 8 ha, nimetades seda heina- või karjamaa nimetuse asemel: ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlblikuks maaks.

Selle seaduseelnõu seletuskirjast loeme sõnasõnalt järgmist: „Maksva seaduse § 20 näeb ette juurdelõigete andmist väikemaapidamistele Saaremaal läheduses asuvate era-, kogukonna-, asutuste- või riigimaadest, vaatamata sellele, kas selleks tõsine vajadus olemas ja kuidas see mõjub olemasolevatele majapidamistele. Riigi maatagavara Saaremaal on võrdlemisi väike — 3.597 tiinu põllumaaks kasutusekõlblikku maad; kui sellele juurde arvata vabanevad eriotstarbemaad (äralõiked koolikohtadest ja muud), tõuseks see arv, kuid mitte üle 4.000 ha.

Riigimaadel asuvaid vabadikke, kelle maapidamisi vaja täiendada, on 1.042. Selle järgi on selge, et eramaadel või nende ümbruskonnas asuvate vabadikkude maapidamiste täiendamisele riigimaade arvel kuigi suuri lootusi panna ei saa, vaid seda tuleb teha lapimaade korraldusepiirkonda arvatud maaomanduste arvel. Seni on Maakorralduse seaduse alusel Saaremaal moodustatud 114 lapimaade korraldusepiirkonda. Neis piirkondades on 1.388 talu ja 1.706 väikemaapidamist, kes maksva seaduse järgi õigustatud saama juurdelõikeid.

Ülemaltähendatud taludest on suur osa tegelikult tükeldatud ja neil kaks ja rohkem iseseisvat majapidamist moodustatud, mille tagajärjel juurdelõigete andmine vabadikkudele maksva seaduse järgi raskestatud.

Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse mõte on, kindlustada maapidajatele püsivatel alustel nende kasutada olev maa, kuid praegune seadus ei piirdu ainult selle maaosa kindlustamisega, mida vabadik kasutas, vaid määrab, et igale vabadikukohale, vaatamata sellel asuva majapidamise suurusele ja tarvidusele, vähemalt 2—3 ha kõlblikku heinamaad juurde lõigatakse.“

Siin ütleb ministeerium, „et kõigile väikemaapidamistele juurdelõigete andmine ei ole hädatarvilik, kuna osale neist praeguse majapidamise alleshoidmiseks nende isiklikul kasutamisel olevast maast jätkub, kuna väikemaapidamiste arv majapidamises olevate loomaüksuste arvu alusel tähendatud 114 lapimaa korraldusepiirkonnas kuiuneb järgmiselt:“. Edasi on toodud tabel, kus on näidatud, et maapidamisi, kus ühtki loomaüksust pole, on 222.

Edasi öeldakse, et „ka perekonnaseisu järgi on lapimaa korraldusepiirkondade väikemaapidajaid järgmiselt: üksikuid isikuid 279 ja perekonnaga 1.427.

Kuna maksva seaduse § 21. teise lõike järgi ei ole õigust vastu maaomaniku tahtmist maad omanduseks anda üksikutele isikutele, siis on veel rohkem põhjendamata juurdelõike andmine.

Ülaltoodud kaalumistel on seaduse § 20. viimne lõige uuesti redigeeritud põhimõtteil, et 1) juurdelõigete määramine sünniks väikemajapidamiste vajaduse kohaselt; 2) juurdelõigete andmine võib siindida proportsionaalselt majapidamistest, mis üle 20 ha, ja et ükski majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlblikku maad.“

Need on muudatused maksvas seaduses. Seletuskiri konstateerib, et maksev seadus nõuab, et igale vabadikukohale antaks vähemalt 2—3 ha heinamaad juurdelõikeks. Sealjuures väidab seletuskiri, et kõigile väikemaapidamistele juurdelõigete andmine ei ole hädatarvilik, vaid 114 lapi-maa korraldusepiirkonnas on 1.706 väikemaapidamisest 222, kus ühtki loomaüksust ei ole, ja kus järelikult praeguse majapidamise alalhoidmiseks nende isiklikul kasutusel olevast maast jätkub ning juurdelõiget üldse, seega ka karjamaast, vaja ei ole.

Edasi konstateeritakse, et üksikuid isikuid on 279, kes ka tuleksid jätta ilma igasugusest juurdelõikest.

Neil põhimõtetest on §§ 20 ja 20¹ ümber redigeeritud.

Ei sõnagi sellest, et need, kellele loomaüksuste arvu järgi vaja juurdelõiget anda, seda peaksid saama ainult ühiskarjamaast, ühiskarjatamise ulatuse alusel.

Kui seda eelnõu arutati maakomisjonis, siis seletas eelnõu I lugemisel aruandja härra Schulbach, et §§ 20 ja 20¹ muudatuste alusel võib lahendada küsimusi nii, et popsidele võib maad anda mitte ainult sealt, kus popsid on, vaid ka sealt, kus popse ei ole — võetakse teistest maaomandustest, seega tahetakse popsidele juurde anda ka neist maadest, mis seaduse alla ei kuulunud. Ja nagu aruandja komisjonis tähendas, puudutab see seadus popsideadust ainult vormilisest küljest ja ei peaks raskusi olema vormiliste paranduste vastuvõtmisel.

Põllutöoministeriumi esindaja härra Peets'i seletused selles küsimuses on protokolleeritud järgmiselt: „Juurdelõigete küsimuses on kitsendus sisse võetud: enne pidi igale popsile andma 2—3 ha heinamaad, nüüd saab võtta ainult korraldusepiirkonnas olevatest maadest.“

Sisuliselt vaidles juurdelõigete andmise vajaduse vastu üldse härra Teetsov, kuid niihästi tema kui ka härra Tamme poolt teisel ja kolmandal lugemisel tehtud parandused lükati tagasi rõhuva, absoluutse häälteenamusega. Vastu võeti A. Kärneri paar redaktsioonilist parandust.

Kui oleks komisjonis üldse kõne alla tulnud kavatsus, juurdelõikeid ainult karjamaadest anda, tegeliku ühiskasutamise ulatuses ja alusel, siis oleks see sotsialistide esindajate, eriti A. Kärneri poolt

esile kutsunud kõige ägedamaid vastuvaidlusi. Mis mõte oleks olnud narrida loomapidajaid paaritiinulise karjamaa juurdelõikega; talveks oleksid nad pidanud sarnase korra juures loomad maha müüma või ära tapma.

Maakomisjoni poolt vastuvõetud parandused §§ 20 ja 20¹ kohta olid puht redaktsioonilised, välja arvatud § 20¹ viimse lõike kustutamine, mida komisjoni seletuskirjas mainitakse. Kustutati nimelt nõudmine, et riigimaadest juurdelõigete andmiseks vajalik Põllutöoministeriumi nõusolek.

Peab aga tähendama, et maakomisjonis isegi härra Teetsov ei teinud ettepanekut, juurdelõiked täitsa kustutada, vaid nõudis, et ühes juurdelõikega väikekoha suurus ei tõuseks üle 5 ha. Ta tahtis jätta popsikohad samasugusesse seisukorda, nagu käsitöökohad, sest nagu teada, on meil praegu käsitöökohad 5 ha suured.

Eelnõu arutusel Riigikogus oli härra Teetsov juba heldem ja lubas anda juurdelõikeks kuni 5 ha juurde endisele, nii et endisega kokku oleks härra Teetsov'i ettepaneku vastuvõtmise korral väikekoha suurus võinud tõusta kuni 10 ha. (J. Teetsov, põl: Kuni 5 ha oli minu ettepanek.) See oli maakomisjonis, aga Riigikogus oli teine. Mul on Teie ettepaneku paljundus. Maakomisjonis oli ettepanek, et koha suurus ei ületaks ühes juurdelõikega 5 ha, aga Riigikogus on kuni 5 ha juurde anda endisele 5 veel lisaks. Aga niihästi maakomisjonis kui ka Riigikogus need ettepanekud lükati tagasi, ja seega rahvaesinduse rõhu enamus oli korduvalt näidanud oma kindlat tahet selles küsimuses, ja see tahe leidis vastuvõetud seaduses oma väljenduse järgmisel kujul: § 20 II lõige: „Maakorralduse seaduse alusel Saaremaal (maakond) asutatud korraldusepiirkonda arvatud ja käesoleva seaduse § 1. märkus 2. tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvatele väikemaa- ja majapidamistele, mille omanikud või kasutajad ise või nende ainukesed otsekoehesed pärijad Maaseaduse § 15. lit. a alusel ei ole saanud maad või mujal ei oma kõlblikku maad üle 5 ha, antakse maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlblikku maad juurde, kuid mitte üle 8 ha. Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel, kui eraldatav või omanduses olev maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist.“

§ 20¹ kõneleb, kust poolt seda maad võtta, ja ütleb järgmist: „Käesoleva seaduse § 20. teises lõikes tähendatud maa- ja majapidamistele antakse maid juurde korraldusepiirkonna kruntimisel ja võetakse korraldusepiirkonda kuuluvatest

riigi-, kogukonna- ja asutuste maadest; teistest maaomandustest eraldatakse juurdelõigete andmiseks maid proportsionaalselt nende 1. mail 1928. aastal olnud suurusele, kusjuures maaomanduste maid, mis kasutati enne 8. märtsi 1926. a. iseseisvate majapidamistena mitte üle 20 ha kõlblikku maaga, ei arvestata ja ükski eraomandus või iseseisv majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlblikku maad. Väikemaa- ja majapidamistele, mille kasutajatel ei ole pärijaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, ei anta maad juurde.“ Kuid üle 30% üldist talu suurust ei või vähendada, ja sellest ei saa juttu olla, et popsidele ainult heinamaad juurde antakse. Seda räägib ainult härra Teetsov Riigikogus. Aga lugu võib ka nii olla, et popsile antakse ainult ülesharimiseks kõlblikku karjamaad, kuid sedavõrt rohkem, et ta osa sellest üles harides põlluks või heinamaaks muuta võib. Seejuures pean tähendama, et juurdelõigete andmine ei käsita ainult popse vaid ka väikemaaomanikke. Popsiseaduse § 1. märkus 2. nimelt öeldakse järgmist: „Peale käesolevas paragrahvis nimetatud maa- ja majapidamiste, kuuluvad korraldamisele Saaremaal (maakond) ka omanduse õiguse alusel kasutatavad iseseisvad väikemaa- ja majapidamised, kui need asuvad Maakorralduse seadusega korraldatavate maade piirides ja kui üksiku maa- või majapidamise suurus ei ületa 5 ha.“ See on Saaremaal hädatarvilik, muidu sureksid need majapidamised maade kruntimisel välja. See oli selge seaduse arutamise ajal maakomisionis, ja minu arvates peaks see ka praegu selge olema. Mitmesugused arusaamised, nagu härra Põllutöominister neid võimalikuks peab, ei tohiks olla mõeldavad. Juurdelõikeks võib juurde anda kuni 8 ha kõlblikku maad, mis võimaldaks senise majapidamise alalhoidmise, senise loomade arvu ülalpidamise.

Härra Teetsov oli oma lahingud nii maakomisionis kui ka Riigikogus järjekindlalt kaotanud. Ma ei tahaks teha tema erakonna kohta sarnast järeldust, nagu seda härra Teetsov tegi sotsialistide kohta, et sotsialistid olevat kaotanud Saaremaal rängasti häält selle tagajärjel, et popsiseadus muudeti, kuid tagajärjed näitavad, et põllumehed kaotasid ühe koha Saaremaal. Sotsialistidel on aga endiselt Saaremaalt kaks saadikut Riigikogus. (J. Teetsov, põl: Häälte arv mängib osa.) Kuidas siis kahest saadikust üks sai? Mina ei hakka niisuguseid järeldusi tegema, kes kaotaja ja kes võitja on, või missugused põhjused selleks mõjusid, aga üht võin kinnitada, et härra Teetsov on kõik oma jõu ja energia Saaremaal sellele pühendanud, et taluperemeeste hingi popsiseadusega püüda.

Härra Teetsov ei pannud sõjariistu maha, vaid kasutades iseäralist õhkkonda, mis sel ajal Põllutöoministeriumis valitses, hakkas ta mõjutama seal üksikuid kõrgemaid ametnikke, kellest olenes määruste väljatöötamine seaduse elluviimiseks.

Need määrused töötati välja sel ajal, kui Rei oli valitsuse eesotsas, ja esitati Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. Siis selgus, et elluviimise määrused olid välja töötatud lausa seadusevastaselt, ja kui nad sel kujul oleksid välja kuulutatud, oleksid nad olnud maksvusetud põhiseaduse § 60 punkt 7 ja § 3 põhjal, nii kui seda Riigikohus seletab, otsuses 16. dets. 1930. a., mis on tehtud Saia küla väikemaa- ja majapidamistele maa juurdeandmise kava asjas. Ma lõpuks tsiteerin teile ka selle Riigikohtu otsuse. Milles seisis määruste viga? Nende määruste kokkuseadja oli asunud sellele vildakule seisukohale, millest kaitses oma vastuses Põllutöominister, kes nähtavasti ära segab popsiseaduse § 31 teises lõikes üleriiklikult, tähendab üle terve riigi, ettenähtud ühiskarjamaal loomade kariatamise õiguse maa juurdeandmisega Saaremaal sama seaduse § 20 põhjal. Popsiseaduse § 31 teises lõikes on öeldud: „Eraldamisele kuuluvate vabadiku- ja eluasemekohtade pidajate karjatamisõiguse edaspidise korraldamise kohta kogukonna või ühisel kasutamisel olnud karjamaal, mis mitme talu ühine väljaeraldamata omandus, annab põllutöoministri ettepanekul Vabariigi Valitsus tarvilikud määrused seniks, kuni see vastavate eriseadustega lahendatakse. Nende määruste kohaselt määrab korraldusekomisjon iga üksiku juhtumise kohta karjatamise õiguse ulatuse ja alused.“ Selle lõike kohaselt saab korraldada loomade karjatamise küsimust ka enne lõplikku maade kruntimist, ja selle lõike põhjal võib pops oma loomi karjata ühiskarjamaal, kui komisjon on seda otsustanud. Elluviimise määruste § 15 on ette nähtud, kuidasviisi karjatamisõiguse ulatus välja arvatakse, jagades ühiselt kasutada olevat karjamaa suurust kogu karjatajate loomaüksuste summale.

Määruste § 19, mis kõneleb Saaremaal juurdelõigete andmisest, kavatseti esialgul ka nii redigeerida, et eramaadest juurdelõigete määramisel võetakse aluseks peale ainukasutusel olnud maatükkide ühiselt kasutada olevatest maadest maa-alad ainult senise kasutamise ulatuses, kusjuures maakasutamise ulatus tehakse kindlaks määruse § 15 ettenähtud alustel, see on karjamaa suurus jagatakse kogu karjatajate loomaüksuste summale. Juurdelõikeid eramaadest oleks siis võinud anda ainult suvise karjatamise võimaluse piirides, mitte aga niipalju, kui seda vaja senise majapidamise alalhoidmiseks, see

on ka loomade ületalvepidamiseks. (J. Teetsov, põl: Harigu karjamaad üles!) Seda võib teha ja saab teha, kui karjamaad niipalju antakse; kui aga antakse 1,8 ha loomaüksuse kohta, siis, olge head, hakake seda üles harima ja katsuge loomi õhust ülal pidada senikaua, kuni karjamaa põlluks haritud.

Sarnasest kavast teada saades esitasime koos rkl. Kärneriga Vabariigi Valitsusele ja Põllutöoministrile järgmise märgukirja:

„Vabariigi Valitsusele ja Härra Põllutöoministrile. Riigikogu liikmete Aleksander Jõeääre ja Aleksander Kärneri märgukiri Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse elluviimise määruse muutmise asjas. Vabariigi Valitsus kavatseb härra Põllutöoministri ettepanekul täiendada Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse elluviimise määrust uue § 19-ga, mis korraldab juurdelõigete andmist Saaremaal.“ (K. Tonkman, põl: Härra Jõeäär, kas Teil kaua aega läheb?) Vähemalt kella 9-ni. Niikauaks võite kodus ära käia. „Sarnasel kujul, kui tähendatud paragrahv määrustes ette nähtud, on see otsekohesest vastolus Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 1 märkus 2, § 20 teise lõike ja § 20¹ mõttega (RT nr. 46 — 1928).

Aluseks on võetud ainult Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 31 ettenähtud ühiskarjamaadel karjatatud loomade norm, mis võimaldab 1—2 ha karjamaad juurde saada. Maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlbliku maa juurde saamiseks kuni 8 ha (mis suurendaks 5 ha suurust väikemaapidamist kuni 13 ha suuruseni), oleks aga võetud igasugune võimalus seal, kus riigimaid läheduses ei asu ehk kus neid ei jätku.

Juurdelõigete andmist eramaadest piirab § 20¹ ainult kahe kitsendusega: a) majapidamistelt, mille maa-ala väikesem kui 20 ha, üldse juurdelõikeid ei võeta ja b) ükski eraomandus ei või kaotada üle 30% kõlblikku maad.

Sellega on 25. mai 1928. a. seadusega tunnustatud kaks põhimõtet: 1) iga väikemaapidamine (ka eraomanduses), mille vähem kui 5 ha maad, vajab suurendamist. Kui see põhimõte on tunnustamist leidnud, et kuni 5 ha suurusele väikemaapidamisele tuleb juurde anda kuni 8 ha, peaks olema vastuvaidlemata selge seaduseandja tahe, et need väikemaapidamised, mis vähemad kui 5 ha, suurendatud saaksid vähemalt kuni 5 ha, ilma milleta neid võimata iseseisvate põllumajandusliikude väikemaapidamiste üksustena kasutada, 2) on lubatud eraomanduses olevaid talu-

maid vähendada kuni 30% võrra nende üldsuurusest, selleks, et elujõuliseks muuta seniseid väikemaapidamisi.

Selle võrra vähendamist ei ole aga tegelikult vaja, sest keskmiselt tuleb iga 50 ha suuruse talu kohta üks pops, kes kõige rohkem 8 ha võiks juurde saada, s. o. 16% võrra vähendaks talumaad.

Endises § 20 redaktsioonis, mida 25. mai 1928. a. seadus muutis, olid ette nähtud miinimumid (2—3 ha), millest vähem heinamaad ei võinud anda. Arvati aga, et heinamaa-andmine raskusi võiks sünnitada mõnel üksikul juhtumisel ja et seepärast otstarbekohasem on anda „ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlblikku“ maad, seepärast jäeti need määrad välja, kuid tõsteti ülemmäära kuni 8 ha igal juhtumisel, mis ka loomulik on, sest maad, mis veel vajab ülesharimist, tuleb anda rohkem, kui maad, mis juba üles haritud, kui tahetakse saavutada samast efekti.

Järelikult ei tee seadus mingeid takistusi selleks, et üle 20 ha suurustelt eramaadelt kuni 8 ha maad igale väikemaapidamisele saaks juurde antud.

Valitsuse määruse eelnõu teeb aga selleks takistusi ja võimaldab kõige rohkem 1—2 ha karjamaad juurde anda.

Karjamaaga, pealegi nii väikesel määral, ei ole võimalik loomi pidada ja selleks on tingimata heinamaad tarvis.

Seepärast oleks ilmtingimata tarvilik täiendada § 19. kolmanda lõikega.

Selle märgukirja esitamise tagajärg oli see, et Riigivanem Rei moodustas komisjoni selle küsimuse selgitamiseks, millest osa võtsid Riigivanema enda juhtimisel härra Põllutöominister Soonberg ja põllumajanduse peavalitsuse ülem härra Sinberg. Meie rkl. Kärneriga viibisime koosolekul ja andsime seletusi selle märgukirja puhul.

Läbirääkimiste ja komisjoni töö tulemuse tagajärg oli see, et määruste vastavad paragrahvid — § 19 — täiendati kolmanda lõikega, mis kõlas järgmiselt:

„Juurelõike suurust tuleb kõigil võimalikkudel juhtudel sääraselt määrata, et maakasutajal või omanikul võimalus jääks loomi senise majapidamise ulatuses ülal pidada aasta läbi.“

Tähendab — ka talvel. Kahju, et härra minister Soonberg, praegune Riigikontrolör, ei viibi siin koosolekul, tema võiks kinnitada, et see lõige võeti sisse neil motiividel, mis meie märgukirjas olid ette toodud, ja et loomade aastaläbi ülalpidamise võimaldamise all mõeldi mitte ainult suvist karjatamist, vaid ka heinamaa juurdelõiget, et taliseks loomade ülalpidamiseks heina saada. Riigikohus oma 16. detsembri otsuses konstateerib, et kui seda III lõi-

get poleks määrustesse võetud, siis määruste vastav paragrahv oleks seadusega otsekohesesse vastollu sattunud ja seega tühine olnud. Tähendab, niisuguse seadusevastase ja tühise paragrahvi tahtis ministeerium määrustesse sisse võtta. Ma pean ütlema, et härra Põllutööminister sai ise küsimusest väga hästi aru ja oli täiesti kolmanda löike sissevõtmise poolt. Nähtavasti aga ministeeriumis kõik võimalda päri ei olnud, kuid sel korral ei mõjunud see vastuolemine midagi, sest kavu hakati kohapeal vastavalt määrustele kokku seadma. Tahaksin ette tuua näiteid Saia külast. Maakorraldaja Kurvits seadis Saia küla lapimaade korraldusepiirkonna väikemaa- ja majapidamistele maa juurdeandmise kava kokku järgmistel alustel. Ma tsiteerin ainult ühe osa, nimelt 4. osa kavast, kus alguses leitakse, et mõnedel soovijatel ühel või teisel põhjusel ei ole maa juurdeandmise õigust. Ühele öeldakse, et tema korraldusepiirkonnas maid pole kasutanud, teisele — tema emal olevat omanduseks üle 5 ha kõlblikku maad j.n.e. „Ülejäänud teistele väikemaa- ja majapidamistele tuleb korraldusepiirkonna maade kruntimisel nende seniste majapidamiste alleshoidmiseks maad juurde anda esiteks nende ainukasutamisel olnud maatükid ja peale selle majapidamiste loomaüksuste kohaselt: a) suvise perioodi jaoks 1,47 ha keskmist korraldusepiirkonna karjamaad ja 0,05 ha keskmist korraldusepiirkonna heinamaad ja b) talvise perioodi jaoks 1,50 ha keskmist korraldusepiirkonna heinamaad iga loomaüksuse peale.“

Punkt 5. all on loetletud need, kes juurdeandmise kohustustest tulevad vabaks jätta, ja nimelt need majapidamised, mis alla 20 ha kõlblikku maad suured. Konstateeritakse, et selle tagajärjel juurdeandvad majapidamised vähenevad 20,67% võrra.

Härra Teetsov'i nutulaul, et juurdeandjate majapidamised ja pealegi heinamaad vähenevad 47% võrra, ei ole õige. (J. Teetsov, põl: Kus kohal? Ma Saia külast ei rääkinud.) Kui sellest oleksite rääkinud, siis oleksite pidanud rääkima ka sellest, et seal talumeestel 100 ha heinamaad seisab aastate kestel kasutamata. (J. Teetsov, põl: Seal ei ole 100-ha-lisi talusid.) Miks neid seal ei ole? (V a h e l h ü ü e.) Sada hektaari heinamaad ei seisa kasutamata ühelainsal Saia küla talul, vaid tervel külal kokku. Popsidele aga üle kogu küla tuli juurde anda umbes 40 ha heinamaad. Sellele vastavalt otsustati kava kokku seada ja juurdelõikeid anda: Peeter Saianson'ile heinamaad 1,86 ha, karjamaad 1,76 ha; Kirill Lember'ile heinamaad 3,87 ha ja karjamaad 3,68 ha;

Aleksander Pihlas'ele põllumaad 0,27, heinamaad 2,00 ja karjamaad 3,00 ha, kokkuleppe põhjal taluomanikuga; Eduard Mungale — põllumaad 1,11 ha, heinamaad 3,89 ha ja karjamaad 4,00 ha j.n.e. Terve rida on neid loetletud. Kava sai määrustekohaselt kokku seatud nii, nagu seadused ja määrused seda nõudsid. Vahepeal asus aga praegune Vabariigi Valitsus ametisse, ja nüüd võeti ette erakorraline retk Saaremaale. Härra minister oma vastuses kirjeldab seda käiku järgmiselt:

„Saaremaa maakorralduse komisjon, tutvunenud küsimusega ainult Riigi Teatajas avaldatud seaduse ja määruse teksti ulatuses,“ kuulake ja pange tähele: ainult Riigi Teatajas! „asus enamuse otsusega seisukohale, et tuleb endiselt juurdelõikeid anda, mitte aga piirduda senise valdamise kindlustamisega.“ Kas maavalitsuse esimees Neps siis komisjonis teistsugusel seisukohal asus ja vähemusse jäi, sellest teab vist härra Teetsov kõneleda. Ja vaadake, lugupeetud rahvasaadikud, seniajani ei olnud minul aimugi sellest, et maakorralduse komisjonid peale Riigi Teatajas avaldatud seaduste ja määruste ka veel ministeeriumi salaseid seadusi ning määrusi ja eeskirje peavad silmas pidama. Komisjoni esimees on kohtu liige, kes ei allu ministeeriumile kui ametnik, vaid kes peab seadusi täitma, niisama kui ta seda kohtus teeb oma ametivande põhjal. Arvatavasti oli kohtunik sel imelikul arvamisel, et Eesti Vabariigis maksavad need seadused, mis Riigi Teatajas välja kuulutatud.

See imelik arusaamine ja asi on selgunud Põllutööministeeriumi asjaomaste juhtivate ametnikkude inspeksioonireisil Saaremaal. Ma võin aga öelda, et riigimaadeülem oli oma peapesu Tallinnas juba ennem kätte saanud, enne kui ametnikud kohapeale sõitsid, nii et see asjaolu selgus varem kui inspeksioonireisil.

Kui asi oli selgunud, siis oli selge, et sarnast asja ei tohi olla. Maakorralduse komisjonidel peavad „Põllutööministeeriumi asjaomaste juhtivate ametnikkude arvates“ ainukeseks aluseks otsuste tegemisel olema ministeeriumi kas salased või avalikud instruksioonid, olgugi et need risti vastolus on seadustega, mitte aga seadused. Ja vaadake, siis sündiski see maakorralduse komisjoni liikmetele kohapeal augu pähe rääkimine, mida härra minister lühidalt seletab nii: „Asja selgitamiseks võeti küsimus kohapeal arutusele. Seadust tõlgitseti teisiti.“ Just nagu oleks tegemist piibliga, mida iga usulahk omamoodi seletab.

Tagajärg oli see, et maakonna maakorralduse komisjon tühistas esitatud kava selles osas, mis puutub heina-

maast juurdelõigete andmisest. Peakomisjoni muidugi jättis kaebuse tagajärjeta, ja tuli kaevata Riigikohtusse. Riigikohtu otsus selles asjas kuulutati 16. detsembril 1930, ja see on viimne ja kategooriline otsus selles küsimuses. Sellepärast lubage, et ma selle tsiteerin, väga pikk ta ei ole. Ma jätan sissejuhatava osa välja ja loen Riigikohtu motiivid:

„Riigikohtule antud kaebuses paluvad Jakob Raamat, Aleksei Liiv“ ja teised „tühistada maakorralduse peakomisjoni otsuse seletades: 1) et Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise sead. § 20 ja 20¹ põhjal tulevat väikemaapidamistele juurdelõikeid anda eramaadest ühesugustel alustel riigi, kogukonna ja asutuste maadega, üksnes selle kitsendusega, et eramaid, kus ei ole üle 20 ha kõlbulikkumaad, ei või vähendada ja et ükski eraomanduslik majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlbulikkumaad; 2) et Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse elluviimise määruse § 19 kolmas lõige käivat juurdelõike andmise kohta, kõigist maadest, mis seaduse § 20 ja 20¹ võimaldavad, seega ka eramaadest, aga mitte üksnes juurdelõike andmise kohta riigi, kogukonna ja asutuste maadest; 3) et vastupidisel § 19 mõistmisel oleks § 19 vastolus seaduse § 20 ja 20¹ ettekirjutustega ja üldse mittemaksev.

Asja arutanud ja prokuröri arvamise kuulanud, leiab Riigikohus:

Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seaduse (RT 46 — 1928) § 20 näeb ette, et selles paragrahvis tähendatud tingimustel on Saaremaa väikema- ja majapidajatel õigus maad juurde saada, kuid mitte üle 8 ha. Samas paragrahvis on ühtlasi ära tähendatud alus juurdelõike saamiseks, nimelt kui maatükk ei võimalda senise majapidamise alalhoidmist. Sama seaduse § 20¹ näeb ette, et selleks otstarbeks võib eraldada riigi-, kogukonna, asutuste ja eraomanduse maid, viimaseid ainult iseseisvatest majapidamistest, mida enne 8. III 1926. a. kasutati üle 20 ha kõlbuliku maaga ja tingimusega, et ükski eraomandus või iseseisev majapidamine ei või kaotada üle 30% kõlbulikkumaad. § 20 tähendatud alus juurdelõike andmiseks on ühine nii riigi, kogukonna ja asutuste kui eramaade suhtes, millest juurdelõikeid üldse anda võib, ning väikema- ja majapidajatel on § 20 ja 20¹ alusel õigus juurdelõikeid saada ühistel alustel kõigist § 20¹ tähendatud maadest. Eeltähendatud seaduse elluviimise määruse (RT 25 — 1929) § 19 p. 2 lit. a ja b osas näib olevat vastolus seaduse enese § 20 ja 20¹, kui seda osa määrusest võtta iseseisva ja eraldi tervikuna.“ Tähendab niisugusena,

kui ministeerium omal ajal esitas, ilma kolmanda lõiketa. — „Kuid sellele otseselt järgnev lõige määrab, et juurdelõike suurus tuleb kõigil võimalikkudel juhustel sarnaselt määrata, et maakasutajal või omanikul võimalus jääks loomi senise majapidamise ulatuses ülal pidada aasta läbi. Selles osas määrus kordab seaduse § 20-as sisalduvat nõuet, ning samuti, kui seaduse § 20 nõue on ühesuguselt maksev kõikide maade liikide kohta, mis seaduse § 20¹ märgitud, nii tuleb ka selle määruse nõuet lugeda maksvaks mitte üksnes § 19 p. 1 nimetatud maade kohta, vaid ka § 19 p. 2 nimetatud maade kohta. Määruse § 19 p. 2 lit. a ja b tähendatud aluste juurde juurdelõike andmisel võib jääda ainult juhul, kui sellega on võimalik rahuldada üldtähendatud seaduse § 20 ettenähtud väikemaapidajate õigust juurdelõikeid saada. Kaebaja seletus, et määrusi nende kohaldamisel võib mõista ainult kooskõlas seadusega, on täiesti õige, ning käesoleval juhul on see seletus põhjendatud Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 34, põhiseaduse § 60 p. 7 ja § 3.

Nagu maakorralduse peakomisjoni otsusest nähtub, on Kristiina Liiva ja Peeter Saanson'i kaebused tagajärjeta äetud eripõhjustel. Riigikohtule antud ühisest kaebuses ei ole neid eripõhjusti ümber lükatud, samuti ei ole üldse seletatudki, et peakomisjoni otsuse põhjendus selles osas ei ole seadusepärase.

Kõigil ettetooodud põhjustel Adm. k. k. § 35 põhjal otsustas Riigikohus: Jakob Raamatu, Aleksei Liiva“ ... „kaebuse rahuldamiseks maakorralduse peakomisjoni otsus 17. detsembrist 1929. a. tühistada ja asi maakorralduse peakomisjonile uueks otsustamiseks saata.“

Kui nüüd praegune ajutine või tulevane Põllutööminister annaks lubaduse, et seda Riigikohtu otsust edaspidi täidetakse, siis oleks selle seletusega asi lahendatud. Aga endine minister ei teinud seda.

Härra minister usub ja avaldab lootust, et Riigikohtu otsust täidetaks. Ma ütlen, õndsad on need, kes usuvad. Mul aga sarnast usku ei ole. Kui ma usuksin, et ministeerium Riigikohtu otsusi täidaks, siis ma lugupeetud Riigikogu liikmete aega üldse ei tarvitseks selle küsimuse juures kinni pidada.

Mul on väga mõjuvaid põhjusti mitte uskuda sarnast võimatut asja, et Põllutööministeerium võtaks seaduse seletamisel aluseks Riigikohtu otsuse, kui mõni „asjaomane juhtiv ametnik“ parteipoliitlistel või muudel põhjustel tahab vastupidist läbi viia. Kui teie vajate tõendusi, siis olge head! Juba 6. juunil andis Riigikohus oma seletuse Viira küla väikema-

pidajatele maa juurdeandmise asjas, kus väikemaapidajad üldse igasugusest juurdelõikest olid ilma jäetud. Tsiteerisin selle otsuse juba arupärimise põhjendamisel ja ei hakka seda uuesti kordama.

Rääkisin pärast selle otsuse kättesaamist ühe „asjaomase juhtiva ametnikuga“, kes ütles: „Nüüd on küsimus sedavõrt selge, et muud ei jää. kui anda ka heinamaid juurdelõikeks ja saata tarvilikud juhtnõõrid maakonna komisjonile.“ Aga ma küsin, kas on need juhtnõõrid antud 7 kuu jooksul, mis vahepeal möödunud? Just vastupidi! Nähtavasti on seal mõni teine „asjaomane juhtiv ametnik“ tugevam, ja tallatakse endist vildakut rada edasi sama jõhkralt kui ennegi. Vahe on ainult selles, et nüüd põhjendatakse otsused teisiti. Ei öelda enam, et seadust tuleb tõlgitseda nii, et heinamaad ei saa anda. vaid otsitakse teine konks, kuhu ka Riigikohus ligi ei pääse. Nimelt öeldakse 13. juuli 1930. a. otsuses Suure- ja Väikese-Rootsi küla väikemaapidamistele maa juurdeandmise kava asjas, kus näiteks Peeter Ulas'ele antud 1,82 ha karjamaad ja Marie Ennole 2,37 ha karjamaad: „millegagi pole tõendatud, et kaebajate kasutusesolev maa ühes antud juurdelõikega ei võimaldaks loomi pidada senise majapidamise ulatuses.“

Hindu küla asjas, kus mõnele väikemaapidajale oli antud ka heinamaad juurdelõikeks, iättis Riigikohus kaebuse tagajärjeta sel vormilisel nõhjusel, et Riigikohus ei saa sisuliselt kaaluda küsimust, kui mitu hektaari heinamaad ühe looma ületalvepidamiseks vaja on. See on sisuline küsimus, ja seda peavad teadma agronoomid, aga mitte iuristid. Põhimõtteliku seletuse on Riigikohus andnud, igal üksikul juhtumisel tuleb seda põhimõtet silmas pidades juurdelõike suurus määrata.

Aga et 1,82 ha karjamaad võimaldaks loomaüksuse aasta läbi ülal pidada, seda ei usu ka need, kellel maapidamisest aimugi ei ole. Karjamaal ei saa loomi talvel pidada. Saaremaa kivised ja kadakased karjamaad ei võimalda igalpool, mida ka härra Teetsov väga hästi tunneb, isegi ülesharimist põllumaaks.

Kui nüüd härra minister arvab, et 1,82 ha karjamaad peaks Saaremaal ülesharimise korral võimaldama ka suuremat loomaüksuste arvu ülal pidada, siis peaksid Saaremaa väikemaapidajad olema mingid imetegijad, kes kivist ja kaljust loomatoitu võiksid välja nõiduda.

Miks ei saa 50—60-tiinulised talukohad samasugust nõiavitsa tarvitada oma karjamaadest heina väljalöömiseks?

Mis mõte on paari tiinu karjamaa juurdeandmisel ilma heinamaata? See

oleks asjata maa raiskamine. Sarnast raiskamist toimib praegu Põllutöoministeerium järjekindlalt selle asemel, et võimaldada väikemaapidajatele vähemalt seniste loomade ülalpidamist. Tuhanded majapidamised tulevad hävitada, kui senises sihis edasi toimetatakse. Kuhu tahetakse need tuhanded perekonnad panna? Kas nad peavad Tallinna töötatöölisteks üle kolima? Ometi tahetakse maal rohkem elamisvõimalusi luua, et ära hoida linna valgumist. Saaremaal talitatakse vastupidi. Hävitatakse väikemaapidajate majapidamisi, sealjuures kõige jämedamalt seadusi rikudes.

Meie ei nõua käesoleval korral muud: seadku ministeerium seaduslik kord ja lule, täitku seadusi nii, nagu need Riigi Teatajas avaldatud, ja nagu Riigikohus on seletanud. Saaremaa väikemaapidajad on samuti täisõiguslikud Eesti Vabariigi kodanikud, kelle kohta seadused peaksid maksma, kellel samasugused õigused Eesti Vabariigis oma majanduseelu korraldamiseks kui teistel.

Teine asi, mille juures õige lühidalt tahaksin peatuda, on eluasemete hävitamine. Siin annab seadus kahjuks ministeeriumile palju laialisemad võimalused kätte, ning sinna kohus ligi ei pääse. Härra minister võttis kõik need näited õigeaks, mis ma ette tõin. Ta ei saanudki teisiti, sest need olid kirjalikult tõendatud. Tooksin ühe neist veel ette: asunik tahab ühele oma seitsmest lapsest, kes eluaegne mõisatööline, üle anda oma eluaseme, väikese koha majakesega, kus üks perekond võiks ära elada. Ministeerium ütleb — ei. Sa ei tohi oma kohta edasi anda. See maja tuleb maha lammutada ja majaalune maa liita talukoha külge. Ministri arvates on see väga lihtne asi. Ega Saaremaa pops onn pole mõni Kreenholmi vabrik, et selle mahalõhkumine ja teise kohta viimine palju maksma läheks. (Põllutöoministri kohustetäitja Välisminister J. Lattik'u vahelhüüe.) Tal on seitse last. Ega ta seda kohta endale ei tahtnud. Ta andis palvekirja sisse selleks, et anda koht ühele oma lastest, kes on Pihla mõisas tööli-seks.

Ministeeriumi arvates on see kerge puuehitus, tee rattad alla ja veereta teise kohta, ning maa tuleb liita talumaa külge. Ministeerium ei taha seda, et pops seal peal elaks ja mõisas töö käiks. (Põllutöoministri kohustetäitja Välisminister J. Lattik: Kui suur talu oli?) See talu on nagu kõik keskmised Saaremaa talud umbes 50 tiinu suur. Kuid mina ütlen, et nende hoonete ühestkohast teise viimine nii lihtne asi ei ole. Need ehitused on poolest saadik kivist, poolest saadik puust. Nimelt on loomade jaoks ehitatud osa enamasti kivist ning elumaja külge ehitatud.

Ning paljud majad on niisugused, et nad ühest kohast teise vedamist välja ei kannata. Vedu läheb rohkem maksma kui maja ise väärt. Kohapeal aga oleks ta inimestele eluasemeks. Kui suures ulatuses eluasemete hävitamist praktiseeritakse, seda kuulsime härra ministri seletusest: Kahes korraldusepiirkonnas on 99 ponsikohast kaotatud 39, s. o. ligi 39%. Nii et neis kahes piirkonnas on nüüd ligi 39 kohta hävitatud, ja see sünnib seal maakonnas, kus rahvatihedus kõige suurem üle terve Eesti. (Põllutööministri kohustetäitja Välisminister J. Lattik: Kas nende olukord on halvemaks muutunud?) Praegu ei ole need majad veel maha lõhutud, aga kui see kava saab ellu viidud ja 3—6 aasta pärast hakatakse neid maha lõhkuma, siis on asi halb. (Põllutööministri kohustetäitja Välisminister J. Lattik'u vahelhüüe.) Härra minister, Teie ei saa aru, mida ma tahan Teile selgeks teha. Mina ei räägi neist, kes mõisadesse läinud ja oma kohad kätte saanud. Mina tahan, et teistel, kellel ei ole maad, oleks maal elamisvõimalus, oleks eluase. Ja ma ei saa aru, kuidas iuhib siis Põllutööministeerium rahvast maale. Teie tahate linnast rahvast maale viia, kuhu tahate nad siis panna, kui teie need majad ära lõhute, mis seal veel on? Ma ei saa aru, miks ei või asunikul olla peale asunikukrundi ka väike eluasemekoht, kui seal maja juba peale on ehitatud? Tal on mitu last, ta võib ühe lapse sinna elama panna. Ega teie ei arva siis, et rahvaarv igalpool välja sureb. Linnades on see nii, aga Saaremaal sünnib inimesi juurde, ja seal on eluasemeid tarvis. Mina ei leia põhjust, miks nii talitatakse, nagu teile ühe näite tõin, kus mõisatööline tahtis lapsele oma elumaja edasi anda, aga see lõhutakse maha. Mul on arusaamata, kuhu jääb siin see otstarbekohane majanduseelu korraldamine.

Mina ei kavatsen peatada üksikute väärnähtuste juures. Neid on rohkem ette tulnud, kui minu poolt ette toodud, ja härra ministri seletused, kes püüdis väita, et siin on tegemist üksikute väärnähtustega, mis ei olevat kujunenud süsteemiks, ei pea paika. Rkl. Kärner tõi siin näiteid juurde, ja mina olen täna püüdnud piirduda ainult põhimõtetelikkude küsimuste käsitlemisega.

Lõpuks tähendan ainult üht: Põllutööministeeriumi ametnikud peaksid meele pidama, et rahvas ei ole mitte ametnikkude jaoks, vaid et ametnikud on rahva jaoks. Ja ma ütlen, et Saaremaal ägavad isegi taluomanikud maamõõtjate all, kes tahavad 75.000 kuus välja teenida, ja seepärast katsuvad maakorralduse kavade kokkuseadmisel eramaadel, mida tahetakse edaspidi ainult eramaamõõtjate kätte

anda, oma töö kergendamise suunas teetseta, muidu ei jõua nad 75.000 kuus teenida. Otstarbekohase kruntimise asemel katsutakse kuidas aga lihtsamalt läbi saab. Maks tiinu pealt on ikka ühesugune, olgu töö hästi või halvasti tehtud. Ja selle tagajärjel, et seal niiviisi talitatakse, jäävad pooled talud mitmeks inimpõlveks elujõuetuks. Pean ütleva, et üksikud ametnikud seal hulgas on ausad ja korralikud inimesed ja ei lase ennast mõjutada, kuid rohkem on seal siiski ametnikke, kes vastupidi teotsevad. Üksikud ametnikud, eriti endine riigimaadeülem, käivad rahvaga äärmiselt kõrgilt ümber, et mitte rohkem öelda, seal tuleb teha põhjalik puhastustöö.

Ma loodan, et käesolev arupärimine, kuigi poliitilistel põhjustel Riigikogu enamus ei peaks minu poolt esitatud ülemineku-vormelit vastu võtma, siiski oma otsuste peale saavutanud.

Ma panen ette, vastu võtta järgmine ülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise arupärimisele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähtuste kohta, tunnistab tarvilikuks elujõuetute väikekohtade suurendamise juurdelõigete andmisega maksuva seaduse piirides ja läheb päevakorras edasi.“

Ma tahaksin teada, kas siis tõesti Riigikogu ei taha, et maksivad seadusi peaks täitma.

Põllutööministri kohustetäitja Välisminister J. Lattik: Väga lugupeetud rahvasaadikud! Selle arupärimise puhul on Põllutööministri omalajal põhjalikult ja selgelt vastanud kõigile süüdistustele, mis arupärijad ette tõid. Mul ei ole midagi sellele juurde lisada, kuid ma tahan üht öelda, et valitsus on töötanud vastavalt Riigikohtu otsusele, et pärast seda Riigikohtu otsust ei ole selle otsuse vastaselt talitatud ja ei talitata ka edaspidi.

Juhataja: Rkl. Kask on esitanud järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimisele Saaremaal riigi- ja eramaade korraldamisel asetleidnud väärnähtuste kohta ja vastamise puhul peetud läbirääkimisi, otsustab päevakorras edasi minna.“

Hääletamisele tuleb kõigepealt rkl. Jõeääre motiveeritud ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, vastu 29 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Motiveeritud üle-

mineku-vormel on tagasilükatud 37 häälega 26 hääle pooltolemisel ja 1 erapooletuks jäämisel.

Hääletamisele tuleb lihtülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Lihtülemineku-vormel on vastu võetud.

7. Kanamunade sisse- ja väljaveo kontrolli seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Martinson: Senimaksev Kanamunade väljaveo kontrolli seadus ei võimaldanud kõigil aladel kontrolli niiviisi korraldada, kui seda praegune kanamunade kaubandus vajab. Eriti ei olnud ette nähtud kanamunade sisseveo korral mingit kontrolli, mis võimaldas välismaalt meile sisseveetavaid kanamune Eesti kanamunade nime all edasi eksporteerida, ning sellega meie munakaubandusele raskusi valmistada.

Teiseks kanamunade väljaveo suhtes ei võimaldanud senimaksvad määrused kanamunade sorteerimist niiviisi jälgida, kui seda praegune väljavedu tingib ja vajab. Käesolev seaduseelnõu seab selle kohta uued tingimused üles ja võimaldab igas sorteerimispunktis kontrolli teostada. See aitaks kanamunade kvaliteeti tõsta ja võimaldaks standardkaupa valmistada ning kindlustaks välisturgudel kanamunade väärtust ja hinda.

Peale selle on uues seaduseelnõus ette nähtud, et väljaveolubasid ei anna Põllutöominister, vaid lubade väljaandmine läheb Vabariigi Valitsuse kätte, millega võimalikuks saab reguleerida ekspordärde arvu, et need omavahelises võistluses meie kanamunade turgu ei saaks rikkuda.

Karistusemäärad käesolevas seaduseelnõus on karmimad, kui praegumaksvas seaduses. Karistusemäärade osas oli seaduseelnõu ka üldkomisjonis läbivaatamisel, üldkomisjon kohaldas seda eelnõuosa uuele nuhtluseseadusele, mis varsti maksma hakkab. Uue seaduse maksmahakkamise järele tulevad ka kanamuna hinnad noteerimisele samadel alustel, nagu seda võikaubanduses tehakse.

Need on peamomendid uues seaduses. Rahaasjanduse komisjon ühines eelnõuga sel kujul, nagu valitsuselt eelnõu tulnud, peale viienda osa — karistuste määruste —, mis üldkomisjoni poolt muudeti ja kohaldati uue nuhtluseseadusega.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

R. Kuris (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kanamunade eksport ja kanamunad üldse kui eksportaine on meil tähelepanemise väärt. Laiemad hulgad on kanamunade produtseerimisest huvitatud, seepärast vast ehk lubate, et ma paari sõ-

naga puudutan selle küsimuse kohta andmeid, mis annaksid meile ülevaate kanamunade ekspordist. Teatavasti kanade arv on meil viimase 9—10 aasta jooksul tõusnud ligemale kolmekordseks. Kui meil oli 1922. a. 321.000 kana, siis on neid praegu 884.590. Siia juurde ei ole kukkesid arvatud. (L. Raudkepp, krst: Palju siis kukkesid on?) Kukkesid on umbes 175.000. Nende andmete juures ei tarvitse kahelda, need on riigi statistika keskbüroo andmed. Kui vaatame kanakasvatuse tulukust meil, siis selle kohta on Eesti statistika tänava aasta jaanuarikuu number tänuliku ülevaate andnud, kus 37 majapidamisest on kokkuvõtte tehtud täpsete raamatupidamise andmete järgi. Need 37 majapidamist on valdavas osas väikemaapidajad, käsitöökohad ja alevikudes asuvad kanapidamised. Nende juures on vaatlemise all olevate kanade kohta puhastulu keskmiselt 1,83 krooni, mis tasu investeeritud kapitali 10,25%. Kui vaatame edasi üldtulu, siis näeme, et bruttotulu on olnud 1929. a. 2 krooni 80 senti ja 1930. a. — 4 krooni 1 sent iga kana kohta. Need, mu härrad, on muidugi paremad kanakasvatused. Kui võtame keskmise kanakasvatuse, siis meie ei saa öelda, et nende tulu iseenesest ei oleks tähelepanav. Selleks pakub meile tänuliku ülevaate „Eesti Väliskaubandus 1929. a.“, samuti riigi statistika keskbüroo väljaanded. Kui meie neis vaatame kanamunade väljavedu, siis näeme, et kanamune on välja veetud 1923. a. kõigest 406.000 krooni eest, 1924. a. — 1.051.000 krooni eest, aga juba 1928. a. — 2.355.000 krooni eest ja 1929. a. — 2.339.000 krooni eest. Kui mina nüüd võrdluseks toon selle juurde sealihha, peekoni väljavedu, siis näeme, et peekoni väljavedu oli läinud 1929. a. 2.294.000 krooni, sellega väikesem olnud, kui kanamunade eksport, nii ei tarvitseks kergelt ja üleolevalt vaadata kanamunade ekspordi peale, mis meie väliskaubanduses tunduvat osa etendab.

Kui Riigikogus on suurt tähelepanu sealihha ekspordile iuhitud, siis näeme, et kanamunade eksport väärrib seda mitte vähem. Siseturu kohta arvasid võrdluseks vaadates näeme, et siseturg tarvitab kanamune kolm korda rohkem kui välisturg. Statistiliste andmete järgi läheb kõigest $\frac{1}{2}$ kanamunade kogutoodangust välisturule, muidugi võimalus ja tarvidus oleks välisturule neid palju rohkem saata, nii oleks tarvis majapidamiste seisukohalt kui ka riiklikkudes huvides. Vaatame, mis siis siin raskusi teeb? Meie teame, et iga riik soodustab oma saaduste väljavedu ja loob takistusi sisseveoks omal maal produtseeritavate saaduste liikidele. Paljud riigid on läinud veel kaugemale ja maksavad isegi eksportpreemiaid. Teataval määral

meie peekoni lisamaks on ka eksportpreemia. Meil on aga seni kanamunade ekspordi alal talitatud vastupidiselt. Juba 1925. a. seaduse ajast on maksev eksportmaks, mis väljaveo juures võetakse kanamunade pealt. Edasi näeme, et ka käesolev kanamunade sisse- ja väljaveo kontrolli seadus näeb ette väljaveetavate kanamunade maksustamist eksportmaksuga kuni 1% nende väärtusest. Tähendatud erimaks raskendab kanamunade ekspordi. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüe.) Meie näeme, et üks kolmandik välja veeti, võiks välja vedada aga vähemalt 50%. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüe.) Ühtki teist olukorda ei saa ette kujutada. Meil on tarvis rohkem välisvaluutat, ja kui meie ise raskendame väljavedu, siis ei saa meie soovitud tagajärgi kätte. Näeme, et see maks raskendab kanamunade ekspordi ja ühtlasi vähendab ka kanakasvatatajate õiglast töötasu ning on väikemajapidamistele selle juures koormav.

Asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühm on põhimõttelikult põllumajanduslike saaduste eksportmaksude vastu, kuid ei taha Vabariigi Valitsusele raskusi teha siin nimetatud kanamunade kontrollseaduse läbiviimisel, mis üldiselt tarvilik, vaid loodab, et Vabariigi Valitsus peatselt kõigi põllumajanduslike saaduste, eriti aga kanamunade pealt, väljaveomaksu ära jätab.

A. J õ e ä ä r (stp): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Aruandja ei juhtinud küllaldaselt tähelepanu tähtsamaile muudatusist, mida sisaldab käesolev seaduseelnõu võrreldes praegumaksva seadusega. See muudatus seisab selles, et elnõu on täiendanud muu seas ka Vabariigi Valitsuse ülesandeid, mis põhiseaduse §§ 57 ja 60 ette nähtud, nii et õiguse poolest võiks elnõu, kui põhiseadust muutev, kuuluda vastuvõtmisele ainult rahvahääletamisel. Sellest ajast peale, kui seaduseelnõu seaduseks muutub, teostab Eestis Vabariigi Valitsus mitte ainult valitsemisvõimu, vaid annab ka lubasid välja kanamunade väljaveoks esitatud seaduse § 7 põhjal, nii et põhiseaduse § 60, kus on Vabariigi Valitsuse ülesanded üksikasjalikult üles loetud, tuleks nüüd täiendada. (V a h e l h ü ü e paremalt poolt.) See, kes neid siimaani välja annab. Põhiseaduse § 60 kõneleb, et Vabariigi Valitsus esitab Riigikogule seaduseelnõusid, seab kokku eelarve, kuulutab sõja ja teeb rahu, teeb lepinguid välisriikidega j.n.e., otsustab armuandmise palveid, ja nüüd tuleks § 60-dale üheksas punkt juurde — otsustab kanamunade väljaveosse puutuvaid küsimusi. Selleks on muidugi mõjuvad põhjused. (V a h e l h ü ü e: Miks ta ei peaks seda tegema, kui

see ühel või teisel põhjusel tarvilik on.) Aga missugused on need ühed või teised põhjused? Isegi ajakirjanduses on selle kohta ilmunud kirjutis, kus juhitakse tähelepanu sellele, et väike kanamuna on muutunud viimasel ajal väga tähtsaks teguriks. Ja tõepoolest, see on muutunud niivõrt tähtsaks, et selle üle peab Vabariigi Valitsus oma pead murdma, kui mõni kaupmees tuleb ja tahab saada munade väljaveo luba. Kas anda või mitte anda. Kas ei näi erapooletule pealtvaatajale, nii kui oleks Vabariigi Valitsusele alandav, kui ta võrtspoodnikuna peaks munade asju kaaluma hakkama. See küsimus ei ole niivõrt suure ulatusega, et seda ei võiks Põllutöoministeeriumile otsustamiseks jätta. Ministeerium on ka küllalt kõrge asutus, ja kui ministril on rahvaesinduse usaldus, siis võib ka loota, et ta igakord ka seda küsimust otsustab riigi huvide seisukohalt välja minnes.

Ajakirjanduses juhitakse tähelepanu ka sellele, et ministeeriumil on viimasel ajal tekkinud raskusi väljaveolubade andmisel. Ei taheta uusi lubasid anda. Kui ministeerium aga seadusevastaselt talitab, siis võib Riigikohtusse kaevata, ja kohus võib otsused tühistada, kui loast keeldumine ei ole seadusepärane. Teatavad kihid on muutnud kanamunade väljaveo oma monopoliks ja teenivad sellega väga rahuldavalt, nagu artiklis andmetega näidatud. (R. K u r i s, as: Missugune artikkel?) Ühes ajalehes, kus kirjeldus sellest ilmus. Nüüd on aga tekkinud neile võistlejad, kes sooviksid ka sellel alal teetseda, ja on palunud ministeeriumilt luba kanamunade väljaveoks. Selle tõttu ongi ministeerium sattunud raskustesse, sest ei ole põhjust keelduda loaandmisest ja monopolistidele ei tahaks ka nende eesõigustes kitsendusi luua; nüüd leiti, et tuleb loaandmise õigus anda Vabariigi Valitsusele, sest Vabariigi Valitsuse otsused on lõplikud, seal ei saa Riigikohuski ega keegi enam midagi teha.

Need on minu arvates põhjendused, mis pärast § 7 muudatused ette on võetud, ja ma arvan, et need motiivid võiksid olla kaaluvad, et meie sel kujul võiksim § 7 vastu võtta. Teen teisel lugemisel vastavad paranduse-ettepanekud.

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! On näha, et meil siiski üks põhimõte on eluline, ja seda põhimõtet püütakse igale poole laiendada, nimelt: mida meie Eesti riigist välja veame, sellele peab riik juurde maksma. See oli seisukoht, mida kaitses siin härra Kuris. (R. K u r i s, as: Ei ole õige.) Teie kõnele site § 4 vastu. (R. K u r i s'e, as vahelhüüe.) Ei tule erimaksu võtta! Aga kui teie vaatate § 4, mis ta sisaldab? Ta sisaldab vastastikku kindlustamise põhimõtet:

kanamunade sisse- ja väljavedajad kindlustavad vastastikku endid, et eksportkaup oleks hea ja et eksporti saab korralikult toimetada. Ja see summa, mis aastas sisse tuli, oli nii väike, 2½ miljonit senti tuleb aastast. Ja siin on öeldud, et kontrollimise kuludest ülejäänud summad kasutatakse linnukasvatuse edendamiseks ja linnukasvatuse-saaduste ekspordi arendamiseks. Kui ilma kontrollita välja saadetakse, siis on kindel, et turg ära rikutakse, nii et kontrolli vastu ei saa vaielda, kontroll peab olema. — Siin on ette nähtud, et selle kauba pealt, mis välja veetakse, võetakse 1% nende väärtusest, ja see läheb selleks, et eksporti korraldada, kontrollida, kas kaup hea, ja kui üle jääb, siis ülejäänud summad lähevad linnukasvatuse edendamiseks ja linnukasvatuse-saaduste ekspordi arendamiseks. Need on ülesanded, mis aitavad eksporti tõsta. Kui kustutame kanamunade ekspordi kontrolli summa 2,5 miljonit, mis sinna üles on võetud erikorralduse ülespidamiseks, siis loome selle asemele bürokraatliku korra selle kulusid võttes riigi eelarvesse. See võib meil maksma minna 5—7,5 miljonit. Nagu näeme, on siin teatud kokkuhoiu põhimõte, mida läbi viiakse. Kas arvate, et see kanamunadele ja ekspordile kasulik on? See on küsimus, mille vastu nii väga soojad on niinimetatud kanakasvatajad kui väikesed inimesed. Need väikesed inimesed ei ole kunagi nurisenud selle väikese protsendi üle, sest neile on tähtis, et see eksport oleks, ja mida paremini see on korraldatud, seda rohkem tulu saavad nad väljaveost. Nii et see protsent tasub end ära, kui nende turg ära ei ole rikunud, ja väljavedu on paremini korraldatud. Nii arvavad need inimesed. Teisestküljest saavad nad aru, et kõigile ei või juurde maksta. Riigi eelarvesse ei või võtta suuri juurdemaksu summasid. Kui võtame riigi eelarve, siis leiame seal suuri summasid, mida juurde maksame praegu tapamajadele. Meil on need luksuseasutused, mis üles ehitatud, milles loomi ei tapeta, ainult direktorid surevad seal pikapeale ise välja terava tööpuuduse pärast. Neile luksuse tapamajadele maksame juurde 100 miljonit, peekonile maksame juurde 23 miljonit. Läänud aastal läks selle peale 28,5 miljonit lühema aja jooksul. Kui hakkaksime kodujäneseid ja kasse kasvatama ja nende nahku välja vedama, siis maksaks riik ka neile juurde, ja mis jääb siis lõpuks meie kodanikust järele? Temast jääb lõpuks nahk järele, mida ei saa välja eksporteerida ei Brasiiliasse ega mujale. Nii kaugele võite riigi juurdemaksudega viia. Arvan, et see on põhimõte, mida võib ainult siis kasutada, kus see tingimata tarvilik on. Lõpuks, kust see kõik tuleb? Teie näete, missuguses seisukorras on riik

praegu, kuidas kiratsevad nii põllumehed kui teenijad. Kus on see lõpmatu lõikus, kust neid juurdemakse võetakse?! Asja tuleks nii korraldada, et ta enese ära ta suks, siis on alles asi õigel alusel. Aga kui üht asja teeme ja teisest kohast võtame alati juurdemakse, siis viib see rappa. Ei maksa põhimõtetega liialdada. Meie riigikassa ei ole niisugune lõpmatu allikas, kust muudkui pumpa ja pumpa, ja raha muudkui tuleb, tuleb juurdemaksuks lihale, tekstiilkaubale ja lõpuks ka munale. (J. Loosalu, as: Kanapidajad maksavad kõiksuguseid makse ühtepuhku.) Missugused maksud on kanapidajail? Kõik kodanikud maksavad makse. (Vahelhüüe keskelt.) Viis minutit tagasi oli lapitalude asi siin arutamisel, nõuti, et maksva seaduse piires antaks väikestele kanakasvatajatele juurdelõikeid, — kus oli siis teie hale meel!? Ärge alati nii väga haletsege selle väikese inimese üle! Suured maksud on kõigil peal, aga tuleb katsuda neid suuri makse vähendada. Praegune põhimõte on aga halb põhimõte ja ei kaitse ei väikest inimest ega kedagi teist. Kanamunade eksport rikutakse sel teel ära, kui kontroll hävitatakse ja see vastastikku kindlustamine kõrvale heidetakse.

R. Kuris (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu arvates härra Johanson asjata erutas ennast, sest mina ei ole kõnelenud üldse mitte kanamunadele juurdemaksmisest, või et nende ekspordist riigikassale kulusid võiks tulla. Mina kõnelesin sellest, et mispärast kanamunade pealt tahetakse ekspordimaksu võtta, kuna muud ained — tööstusesaadused — seda mitte ei maksa! (L. Johnson, stp: Kes peaks maksma selle kontrollmaksu? Mina! Mina ei saa muna süüa, aga pean juurde maksma.) Mispärast Teie ei kaitse tekstiilkontrolli maksu. (Vahelhüüe.) Ma kinnitan veel kord, et ei ole kõnelenud kõrvamaksmisest, ütlesin, et valitsus ei tarvitse kõrva maksta, aga valitsus ei tarvitse ka teenida kanamunade väljaveo ja kanakasvatajate pealt. (Pahemalt poolt: Miks Majanduseministeerium ei tee?) Neid küsimusi on korraldanud Põllutööministeerium.

L. Johnson (stp, fakt. märk.): Ma ei ole öelnud, et tuleb kanamunadelt võtta ja tekstiilkaupadele juurde maksta. Ütlesin, et tekstiilkaupadele antakse soodustusi, ja ma olen alati selle vastu olnud. Kui mu sõnu nii väänatakse, siis näitab see, kui vähe need põhimõtted end põhjendavad lasevad.

A. Jõeäär (stp): Ma ei tahaks härra Kuris'ega vaielda, aga ta peaks ise tunnistama, kui ta õiglane tahaks olla, et siin ei

saa juttu olla sellest, nagu tahaks Vabariigi Valitsus kanamunade väljaveo pealt teenida, sest siin sai juba eelkõnelejate poolt seletatud, et Vabariigi Valitsuse kassasse ei jää maksust midagi järele. (R. Kuris, as: Miks seda teiste kaupade juures ei tehta?) Seda küsige sellelt valitsuselt, kes praegu valitseb. (R. Kuris, as: Teiste kaupade juures on Teil ükskõik.) Sugugi mitte, meie oleme ikka vastu väelnud, aga Teie olete neil kordadel vakka olnud. Kui Teie ütlete, et valitsus tahab teenida, siis ei ole see õige, vaid valitsus tahab seda, mis kontrollimise kuludest üle jääb, tarvitada linnukasvatuse edendamiseks. Valitsus või riigikassa ei teeniks sentigi, küll aga teenivad praegu ja edaspidigi vaheltkauplejad. Lugu on niiviisi, et meil on olemas teatud grupp inimesi, kes tahavad nii vaese väikese inimese kui ka iga teise kanakasvataja kulul hästi rohkesti teenida ja ka teenivad. Härra Kuris teab, kuipalju maksavad munade ülesostjad munapaarist maal inimestele, ja veel paremini teab härra Kuris, kuipalju saadakse välismaal munapaarist. Ma ei saa praegu kahjuks ametlikke andmeid esitada, ma võin neid järgmiseks lugemiseks muretseda, aga ma võin kindlasti öelda, et vähemast 5,5 senti teenitakse vahelkasu munapaari pealt. Seda teenivad eksportöörid, kellel praegu tegelikult monopol Eesti riigis munade väljaveoks. Kui teie räägite, et teenistus jääb väheseks popsile, kes oma väikese maalapikese peal

kanu kasvatab, siis pean ütleva, et tema ei teeni selle läbi mitte sendivõrtki rohkem, kui maks ära jääks, aga vaheltkauplejate kasu jääb maksu juures küll väikesemaks, seda ei saa salata. (Vahelhüüe: Kes selle hinna määrab?) Turg määrab hinna. (Vahelhüüe.) Ma tean ainult üht ühistegelise asutust, kes mune ekspordeerib, teised on kõik eraettevõtted.

Muna on meil praegu üks parem väljaveo-artikkel, mis end kõige paremini ära tasub. Kui ajakirjanduses ilmunud teateid jälgida siis peab ütleva, et vaheltkauplejad miljoneid kasu saavad. Ja kui nemad siiski nõuavad, et riigi kontrollmaks munade pealt kaotataks, siis oleks see lausa ülekohus.

Aruandja M. Martinson (lõpusõna): Härra Jõeääre mõne väite kohta tahaksin tähendada, et väljaveoloa andmine Vabariigi Valitsuse poolt on põhjendatud asjaoluga, et kokkuvõtjate arvu piirata ja selle järeldusel piirata ka vahelkasuvõtmist ning kindlustada kanakasvatajale kanamunade eest õiget turuhinda.

Seaduseelnõu võetakse vastu lugemisel.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.07 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri.)

